

(శ్రీ)

1012

సీ తా మ నో హ ర ము.

సంగీత ప్రతిభా గానము

కాశినాథుని వీరమల్లయారాధ్యునిచే

కృ. 27

వ. 23

[వా యఁ బ డి

కృతా వేంకటరత్నముచే

బ్ర క టిం పఁ బ డి యె.

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు.

రామమోహన ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

వ-117

1916

All rights Reserved]

[వెల రు 0-8-0

1612
21/1/22

గి. శివ బయ్య గారు
దేశరాయల ఆంధ్రభాషాపరిషత్తు
మునకు బహుళముగా యిచ్చినది.

రాంబావ్ 1/1/22.

ఈ ప్రహసనంబునందలి కథ కేవలము కల్పితమగుటచేత నీ గ్రంథము చదువరుల కెట్లు రుచించునో తెలియరాకున్నది దీనిని రంగస్థలమందు బ్రదర్శించుటకుఁగూడ నుపయోగించుకొనవచ్చును. ఈ గ్రంథమునందలి నీతి “అడుపిల్లలను యుక్తవయస్సు వచ్చుదనుక నాపి వారివారి మనోభీష్టిత ప్రకారము వరుని విచారించి పెండ్లి సేయవలయు” నని తేలుచున్నది. ఇయ్యది ప్రస్తుత ప్రపంచమునకు మిక్కిలి యుపయోగకారియే యని తలంచెదను. ఈ గ్రంథమును బెజవాడ కాపురస్తులగు సామా భావనారాయణ, బెసిడెంటు, ఆ. సు. మ. కంపెనీ, గారి సహాయప్రోత్సాహములవలన నేను వ్రాసితిని. బెజవాడ గ్రామములోని ఆర్యబాల సుజనమనోరంజనీ సమాజమువారు ప్రేమతో నీ కథను నాటకముగాఁ బ్రదర్శింపచున్నారు నా సాభరణమును శృతిపుటమున దగిలించినట్లు లుండు నేమోయనునది ప్రదర్శనానంతరమునఁ గాని నిర్ణయింపఁజాల. ఏదియెట్లున్నను నీతిదాయక కథాయుక్తమగుట నీ గ్రంథము చదువరులచే బ్రోత్సహింపఁబడుగావుత.

ఇట్లు బంధవిధేయుడు,

కాశినాథుని వీరమల్లయ్య,

గ్రంథకర్త.

ఇం దు వ చ్చు ప్రా త లు.

:0:

* పు రు షు లు *

1 సూత్రధారుడు	కథనమపువారుడు
2 వణిక్పతి	కథానాయకతండ్రి
3 సోమయ్య	వణిక్పతి కుమారుడు
4 విదూషకుడు	కథానాయకుని హేతుడు
5 భుజంగరావు	కథానాయకుడు
6 ప్రథమద్వితీయలు	భటులు
7 రాజు	న్యాయాధిపతి
8 డంబాచారి
ఉత్తమరావు	వక్తృ
9 రంగినెట్టి	సాక్షి

స్త్రీ లు

1 నటి	కథను నడుపునది
2 కమలాంబ	కథానాయకతల్లి
3 సీతారత్నము	నాయక
రమణి
సువదన	} చెలిమికత్తెలు

(శ్రీ)

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

స్తోత్రామనోహరము.

~~~~~

ప్రథమాంకము.

నాంది

చ॥ వనధిమధించుచోఁ బొడమి పర్వతరాజకుమారి కాతనూ
జాని వశమైన లచ్చని యశోవిధిఁ జేకొనయుద్ధమాడి గె
ల్చినదనుజారి యత్తరిని లీలగ మోహించి యాటఁగాంచి తా
వెనుకొనినట్టి శంకరుఁ డవిఘ్నముగా మిముఁబోఁచుఁగావుతఁ ॥

(నాంద్యంతమున నటీసూత్రధారులు ప్రవేశించుచున్నారు)

నూ—ప్రేయసీ నేడిచోఁగూడిన యీ సభాసదుల మనోభీష్టనూచకం
బగు నాటకంబుఁ బ్రదర్శించుటకై ప్రయత్నించుచున్న నామనంబు
నకుదగినచరిత్రంబు తోఁచకున్నయది దీనినీవును దోడ్పడవలయును

నటి—ఇంతకుమున్ను నేనొక ప్రదర్శనానుకూలంబగు గ్రంథమునుజూచి
తిని. అయ్యది యేతత్పురీజనమనోహ్లాదకంబని తలంచెదను.

నూ—ఏదీ ఆపొత్తమునిటుతెమ్ము (తీసికొనిచూచి) దీనినిదివఱకు నేను
నుజదివియఁజేసిని నిక్కముగానిది ప్రస్తుతప్రదర్శనానుకూల మయి
నదియే.

నటి—ఆర్య దీని నెవరు రచించిరో చూడనిండు.

సూ — కవిత్వశైలినిబట్టి తెలిసికోఁ జాలవైతివా? తెల్పెదవినుము.

శా॥ అయ్యాతావులకర్త మైతనదు పద్యశ్రేణిసంధించి నే
ర్పయ్యా రేయనఁగాశినాధకుల దుగ్ధాంభోధిచంద్రుండు లిం
గయ్యారాధ్యసుతుండు సజ్జనగణాహ్లాదుండు నౌ పీఠమ
ల్లియ్యాఖ్యుండురచించెఁ బ్రేక్షకులకుల్లాసంబుఁగల్పింపఁగన్॥

నటి — ఇది నాటకలక్షణానుసారముగనున్నదా?

సూ — ఇప్పటి నాటకాదుల కాపట్టపులులేవు. ఇంక నాలస్యముచేయుక
బుతువణకనము గావింపుము ప్రదర్శన మారంభింతము.

నటి — ఏబుతువునాశ్రయించి పాడవలయును?

సూ — సర్వజనామోదకరంబగు నీవసంతమునుగూర్చియే. ఇటువినుము.

చ॥ తనమదికింపు కాని పతిఁదండ్రుఁ ధీంపఁగ నెంచుచోమనం
బునదిగులొంది పుష్పవనమున్ దరిచేరెడు కన్యకాతత్త్వి
గనుఁగొనిపిల్చుటోయనెడు కైవడిఁగోవెల లాచ్ఛచుండఁ గో
యని బదులాడుమానినుల కాత్రయ మొక్కవసంతకాలమే॥

నటి — నిజనుతామణులకయిష్టుఁడగు పతినివిధించు జనకులెంత మూఢ
చిత్తులు!

(తేటలో) ఎవరాయాక్షేపించుచున్నవారు?

సూ — చెలీ! తననెత్తిపొడుపుగా మాటలాడితిమని చీదరించుకొనుచు
వణిక్పతి వచ్చుచున్నాఁడు మనముపోవుదమురమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సీ తా మ నో హ ర ము.

~~~~~

ప్ర థ మాంక ము.

(వణిక్పతియును నొకచ్ఛద్ధుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వణి—ఆ! ఎవరు నన్నా జేపించువది. అవును ఆజేపించకేమిజగమును
మూయుటకు మూకుడుడునా? లేకలేక యీశ్వద్ధాప్యమునఁగలిగిన
నాసంతానములో నొకరి కేనియుఁ గార్యకరములఁ జేయనైతి. అం
దులో నాప్రథమకుమార్తెకు,

ఉ॥ పెండిలియూడువచ్చినను పెండిలి సేయకయుంటి, రేపటె
ల్లుండివయోభవంబయిన లోకము నింద్యము సేతురింటిలోఁ
గొండొక కారణంబునను గూతురుదల్లియు నిష్టసిద్ధమై
యుండిన యట్టమేనరిక మొల్లరుకార్యమదెట్లుసాగునో॥

నాతోఁబుట్టువు తనకుమాదునకు నాబిడ్డనిచ్చి వివాహముసే
యుమనియు లేకున్నచునసంబంధమింతటితో నంతరించిపోవుననియుఁ
పలుకూరులు నాతోఁజెప్పకొని కంటఁదడిపెట్టుకొనుటనుజూచి వారిపే
దరికమును గుఱ్ఱవాని విరూపమాంద్యగుణములును విచారింపకయే నే
నంగీకరింతునని మాయాఁడువార నన్ను మంగలింపఁ బ్రయత్నించు
చుండిరి.

తే॥ గీ॥ తెలివిగలయట్టివాఁడైన తెల్విహీనుఁ
డయిన మీనల్లునకొసంగు న్యాయ మొకటి
మొదటిచుండి యు కులమందు ముఖ్యమయ్యె
దానినేదెట్లుతప్పింతు ధనముకొఱకు॥

పోనిమ్ము. ఎటులయిన స్వతంత్రించిచేయునమన్నను,

తే॥ గీ॥ ఆడువారలమాటల నవలఁబెట్టి
పనులు నెరవేర్చు శక్తి మావర్ణమునకు
సాగ నేరడుకాని యీ సమయమందు
నాకుతప్పకవచ్చె కన్యకనుగూర్చి॥

ఏమి సేయుటకును దరియు తెచ్చును తోచకున్నయది. ఇచ్చిననిం
టిలోనిపోరుఘనమగును. ఈకున్నమత్సరహోదరి కంటసీరు బెట్టుకొనును
ఉపరిపరమార్థహానియు సంభవించును

ఉ॥ ఐననుబిల్చి నానుదతికంతయు జెప్పి మనంబుద్రోప్పి సం
ధానము సేయ గావలయు దైవముకూడననుగ్రహించి నా
చాసనుదానొడంపఱచి సర్వవిధంబుల మేనయల్లుడే
దీనినిబెండ్లియాడుటకు దివ్యముహూర్తముగూర్పమేలగుకా.

(తీరిగిచూచి) అదిగో ! అనుకొనునప్పటికే నాభార్యకూడనిటు
వచ్చున్నది. కొంచెము నెమ్మదిగా జెప్పినచో వినకమానునా? మేనల్లు
నకు పిల్లనిచ్చు వారికి పుణ్యలోకగతులు గలుగునందుగు భూమియందుఁ
బుట్టినపిమ్మట పుణ్యలోకగతులకుఁ బ్రయత్నింపనివారుందురా? కావు
నఁ దప్పకయొప్పుకొనుననితోఁ చెడితి.

(వణిక్పతిభార్యయగు కమలాంబప్రవేశించుచున్నది)

మ — (ప్రవేశించితనలో) నామోహనాంగుని ముఖారవిందము దీర్ఘ
లోచనభావమునుబొడసూపుచున్నది. దేనినిఁగూర్చియోయుండునో.
ఏముండఁగలదు. కుష్టువానివివాహముచుగూర్చియే చింతించుచుం
డబోలు అయినను గనుఁగొందము (సమీపించిప్రకాశముగా) నా
ధా! మీరేదియోగాధాలోచన సేయుచున్నట్లు ముఖభావము తె
ల్పుచున్నది. నేను వినఁదగియుంటినేని నెలవిండు.

వణి — (తనలో) అడిగినప్పుడేజెప్పినచో సంగీకరించునేమో!(ప్రకాశ
ముగా) ఏమియునులేదు నీకుఁ దెలియనిదేమున్నది.

కమ — విస్పష్టముగాఁ జెప్పనిదే తెలిసికొనఁజాలునంత తెలివినాకులేదని మీరుమాత్రమేఁజూరారా?

వణి — నీచమత్కారవచనములకేమిలే. అయినచుడెల్పెదను వినుము.

మ॥ చెలియా! పుత్రికిఁ బెండ్లియిడగుట నీచేతంబెఱుంగుకదా యలివేణి! మనమేనయల్లునకునీయక సౌఖ్యముఁజెందు సల్లలితుండాతఁడు వానికిచ్చినచు నుల్లంబారఁగా సౌఖ్యముల్ తలిదండుగిల్లని పుణ్యలోకమున నిత్యశ్రేయముల్గాంచెడిక.

కమ — (తనలో) ఈయన గారికి మొదటనుండియు నీవివాహవిషయా లొచనయే. శరీరదౌర్బల్యము కూడ సంభవింపజేసినది పోనీమ్ము. మేనల్లునకిచ్చుట కంగీకరింతమన్న వారిస్థితిగతులు కన్నులారఁజూచుచు నిష్కారణము పిల్లగొంతుకోయుటకు నామనమియ్యకొనకుండె ఈసంగతి చెప్పిన నిప్పటియీయన మనోవ్యధమతింత వృద్ధికాఁగలదు ఏమేనియగుఁగాక (ప్రకాశముగా) మనోనాయకా! మీరు చెప్పినమాట వాస్తవమే ఏదేనిదగు సంబంధముచూచుకొని శీఘ్రముగా వివాహము సేయుట యత్యవశ్యకము. జాగు చేసిన సాటివాదిలోఁ దలవంపులు ఘటిల్లును.

వణి — (తనలో) మేనరికమిచ్చుట కిష్టములేదనుచూటమిక్కిలి గంభీరముగా వెలిఁబుచ్చినదే! వాగ్గుంభనకు స్త్రీజనములే ప్రథమగణ్యాలు (ప్రకాశముగా) తగినసంబంధము కుదిరియేయున్నదికదా!

కమ — ఏదీ?

వణి — మేనరికము.

కమ — మేనరికమా? తగినసంబంధమే ఇదియొకటియేనా? యింకేదైన నాలోచించియుంటిరా?

వణి — నాయభిప్రాయము గట్టిగా వానికివలయుననియే.

తే॥ గీ॥ నీయభిప్రాయమునుజెప్పు నీరజాక్షి
జాగు సేయుటమనకు గర్జంబుకాదు

అనతికాలంబునను వివాహంబునేయ
వలయు నీడునచ్చినపిల్ల నిలుపఁదగదు॥

కమ— వారిదరిద్రదేవత మనయమ్మాయి నెత్తినఁగూడఁ దాండవమా
దుచుఁ గూటికిగుడ్డకు మొగమువాయు నట్లొనరింపనలయునని
యా మీయభిప్రాయము. బాగుగ నేయన్నది.

వణి— ఆ! నీమాటలకేమిలే,

తే॥ గీ॥ ద్రవ్యమునకేమి మనకున్న దానిలోనె
వారుకూడనుదినుచుండు) వలయు నేనిఁ.
దోడబుట్టిన దానిని దుఖింపెట్టి
పరులకిచ్చిన ఫలమేమి జంకజాక్షి.

కమ— తోడబుట్టినదాని దుఖిము తీర్చుటకుఁ గడుపునఁ బుట్టినదాని
ని వంతఁగుడిపెదరా యేమి? ముందాలోచనలేక మీతం డిగారు
మీతోబుట్టువును బేదలకిచ్చుటచేతనేకదా యాపె విచారమును
మీరు తీర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుట సంభవించినది. మీరునువట్టివని
యేకావించి ముక్కుపచ్చలారని మన చిన్నికుమారునకు నిట్టికష్ట
ములే కల్పించెదరు కాబోలు ఇది నాకిష్టములేదు మఱియొక సం
బంధము చూడఁడు.

వణి— బాగుగాఁ జెప్పితివి దానిభారము మనమేమిమోయచున్నాము?
దానికొమరుఁడు మాత్రము మన పిల్లలయట్టివాఁడు కాడా? వాని
కార్యకరముల విషయమై మనమాలోచించుట తప్పిదమా?

కమ— తప్పితమే అన్నవస్త్రములకు లేక యల్లాడువాని మెడకొక గు
దియబండ కిట్టినట్లు భార్యాపోష్యమునుగూడ నొప్పగించుట యు
చితమా.

వణి— నీయుక్తి నాకంత సమంజసముగాఁ గన్పట్టుటలేదు భార్యనుబో
షించుకొనఁజాలని యంతయసమర్థులుందురా? ఏమైనను సరే యీ
చిన్నదానిని వానికేయిచ్చి పెండ్లిచేసెదను.

కమ— అట్లునేయుటవలని నష్టము నాకొకటియుఁ మీకొకటియు గాఁ

దు. ఉభయములకును సమానమే ఈ సంబంధమును జేసికొనుట
యందు మనవిల్లదానికిఁగూడ బాత్తుగా నిష్టములేదు. అననుకూల
దాంపత్యమువలన ముప్పును నప్రతిష్టయుగూడ సంప్రాప్తము కాగ
లదు. ఈడువచ్చినవిల్ల కయిష్టుడగు వరునినంటగట్టుటయుచితంబుకా
దు. విల్లదానినిఁ బిలిచిమీరును గనుఁగొనుఁడు. ఈచుట్టరికిము కూ
డదని మనసోముఁడుకూడ పలుమూరులు ముచ్చటించి యున్నాఁడు.
వణి— నీమాటలునాకుఁ గడునాశ్చర్యమును బుట్టించుచున్నవి.

తే॥ గీ॥ లోకమందున నెవరేని నీకునిష్ట

మా యటంచును బిల్లలనడిగి పెండ్లి

సేయవిధమున గంటిమే చిటుతగటిత

లరయనేర్తురె నిజమనోహరుల నెపుడు॥

కమ— ఇంటిలోఁ దల్లిపిల్లల కెవరికిని నిష్టములేనపుడు పరమస్వతం
తులముగ దాయని మీయిచ్చవచ్చినట్లు గొంతును గోయ నెంచుట
మీకుమాత్రము మహాగౌరవము కాబోలును! కడుపునఁ బుట్టిన
పిల్లల సేమమారయనివారు లోకములో మీరుతప్ప యింకెవరును
గానఁబడరు.

వణి— (తనలో) ఈమెకు నిజముగా కోపమువచ్చినట్లున్నది. పాపము!
యీ పెచ్చెప్పెడిమాటలన్నియు సహేతుకములుగా నున్నను పరమా
ర్థమిది సంభవించు నేమోయను భయముచేతను జెలియలిపై బ్రే
మచేతను నామనసున జొరకున్నయవి కావున సామవచనంబులచేత
నే ఈచాననొప్పించి కార్యముసానుకూలపరచెద (ప్రకాశముగా)
ఒకాంతామణి! నీవును దెలియని మూఢురాలివలె గోపించెద
నవే? ఇటువినుము.

చ॥ ఘనతరపాపహేతుకము గాదిలియల్లునకీయకుండ నే
ధనికునకోయొసంగుటది తద్దయనక్రమకార్యమందును
వనరుహపత్రనేత్ర పెకవారలకిచ్చిన నేమిలాభ మ
ల్లునకునొసంగుటేజగతిలో ఘనకార్యము మానినీమణి॥

కాపున,

తే॥ గీ॥ కుఱ్ఱవానినిఁగూడను గొంఱయడిగి
కార్యనిశ్చయమును నేయఁ గడఁగవలయు
నెన్ని కార్యములున్నను సన్నతాంగి
వానిబిలిపింపుమిపుడు సత్వరము గాను॥

కమ— ఈగొడవనా కేల? నేన బోయి పిల్లవానినిఁబంపెదను మీరిరు
వురు నాలోచించి కార్యనిశ్చయము జేసికొనుఁడు.

వణి—మంచిది నీవట్లు నేయుము

కమ—(నిష్క్రమించుచున్నది)

వణి— ఈబాంధవ్యమునుగూర్చి వీరికింత పట్టుదలతగునా? పేదలకిక
దా వీరు నెప్పడి యభ్యంతరము కలిమిలేములు కాపురము నేయు
నా? బండులోడలునుగావచ్చు నోడలుబండ్లునుగావచ్చును ఇదికాక
కురీపియందు రేమో, యాసంశయమును దీర్చుటకు వాఁడొషధము
సేవించుచు నేయున్నాఁడు కదా! అయిననుగుఱ్ఱవాఁడేమి నెప్పునో
కనుఁగొందము (తిరిగిచూచి) అడుగోవచ్చుచున్నాఁడు.

(సోముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సోము—(ప్రవేశించి) తండ్రినమస్కారము నన్నేటికేబిలిపించితిరి?

వణి— నాయనారమ్ము కూరుచుండుము నీతోనొక్కవిషయంబున నా
లోచించుటకునై పిలిచితిని సావధానముగా వినుము.

సోము—(తనలో) మాతల్లిగారు నాతోనంతయుఁ జెప్పియేపంపినదికదా
ఆవిషయము కే మరలముచ్చటించును యీసందర్భములో నమ్మ
గారి యభిప్రాయమే సమంజసముగానున్నది. అయినను దండ్రిగా
రేమి చెప్పుదురోగనుగొందము. (ప్రకాశముగా) జనకాసెలవిండు.

వణి—(తనలో) వీరికంతయుఁ తల్లిమారిపోసియే యుండును అయినను
జెప్పిచూతము (ప్రకాశముగా)

మ॥ తనయా నీదుపహాదరమణిని సీతారత్నము బావరా

మునకు నేర్పడ్క నొసంగి పెండ్లిసలుపన్ మోదంబుగలెన్నదిన్

మనమారీతిని సంప్రతించుటకు మీమాతన్నినుక బిల్చితే

జనుమాగఁజును నిశ్చయింపుము కులాచారంబునోకుండఁగఁ॥

సోము—(తనలో) విన్నదానికంటె నధికమగు సంగతు లేవియును లేవు ఈయనకు మేనల్లునకే యీవలెనన్న పట్టుదలయేల కలగినదో తోచకున్నది ఇట్లునిచూచెదను (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ తండ్రినియమించు విధినన్యథాకరింపఁ

దప్పటంచును దెలిసియఁ జెప్పుచుంటి

నీడువచ్చినపిల్లల యిష్టవిధిని

జరుపఁబూనుట కజఁజు జనకమనకు॥

వణి— (తనలో) అహా అనుకొనినంతయు జరిగినది తనయిష్టమునంతయు వీరిఁగూడ నూరిపోసియేపంపినది యించుకొనఁగించి చూచెదను. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఓరిమూఘుఁడమిత్రురీ నోరికెట్లు

వచ్చనట్లాడుచుంటివా భయమువిడిచి

సంప్రతింపుగ నడిగినఁజలముమిగిలి

యడ్డదిడ్డంబులాడెదవా ఖలుగడ॥

సోము—(తనలో) అయ్యోనాజనకుఁడు నన్ననిష్కారణముగఁగోపగింపబూనినాఁడే యీయసగారిపద్ధతి నాకుఁ దెలిసినప్పటి నుండియు నింతే తాఁబట్టినకుందేటికి మూడేకాళ్ళనుటయే కాని యాలోచనయెంతమాత్రమును లేదు. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ కోపగింపకుమయ్యనేఁ కుట్టదాని

నడిగివచ్చియింతునింకొక్క యామమునకు

జనకయాలోచనేఁకొక్క పనినిఁజూచు

కొనుదుతొందర పడఁగార్థమునకుమేలే॥

వణి— (కోపముతో) కుట్టవానినడిగిన విమ్మటఁ జెప్పెదవా నీయిష్టమును నీవారి యిష్టమును లేనిచో ననీకార్యమును నేయఁజాలనేమి? ఏలిచి యడిగితినకదాయని విట్టవీగుచున్నాడు కాఁటోలును కానిం

దు. మీర లెట్లడ్డగలరో చూచెదనుగాక.

సోము- (తనలో) అయ్యోయీయనకీ దురాగ్రహమేలాకోముందు వెనుకల నించుకయు నాలోచింపకున్నాడే యెట్లగుగాక (ప్రకాశముగా) తండ్రిమీ ప్రయత్నమును గాదనఁజాలువారెవరు? కెండ్లియైనపిమ్మట యావజ్జీవమును మగనిదాస్యములో నుండవలసినదికనుక నాసహోదరి యభిమతమును గూడఁజెలిసికొని వచ్చియింతునంటిని యిందేమి తప్పిదమున్నది.

వణి—తప్పిదమేమియును లేదు లేమ్ము.

క॥ ఏమైనను మేనల్లున

కీమగువనునీయ నిశ్చయించితిమీర

భామానుణి యొప్పునటుల్

సామంబునఁ జెప్పిరండు చయ్యనసెటకు॥

సోము-మీరునిశ్చయించిన పిమ్మట నేనడిగి చెప్పవలసిన దేముందును. చెప్పినదానిని సరియయిన యాలోచనలోఁజెట్టినపుడు నేనేమి నేయగలను. అననుకూల దాంపత్యము కులమును జెడఁగొట్టుననుట మీరెఱుంగనిదికాదు. తక్కినకులములమాట యెట్లున్నను మనకులపువ నితలలో నేకారణముచేతనేమి చెడునడవడికలవారరుదుఅట్టియెడ,

క॥ అరసియు నరయకయీగతి

జిఱుతఁపుఁ బంతిమనకూని సెట్టికొలమ్ము

జెఱుపఁదలంచుట తగవే

గతితలసాహసముచేటు కల్పింపదొడ్డ॥

వణి—నీమాత్రము నాకాలోచన లేకపోలేదు తెలిసియుఁ దెలియని నీప్రసంగమును విస్తరింపకము నేను గార్యాంతరమునకుఁ బోయి నచ్చునప్పటికి యంతయును సిద్ధముచేసి యుంచుము. రేపటియస్తమి బుధవారమునాడు మంచిసుమహూర్తము కలదని మనపు రోహితుఁడు నాతోఁ జెప్పియున్నాఁడు విచారించి వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సోము—అకటా పూర్వకాలపు హింమామతోద్ధారకులు బాల్యవివాహములును వధూవరుల యిర్వరి యిష్టమును విచారించక తలదండుల యిష్టానుసారము గావించు వివాహములును జేయవచ్చునని నియమించుట ప్రస్తుతకాలమునకు మిక్కిల విపరీతమయి పరిణమించినది. అట్లుజరుపుచుండుట చేత నేకదా,

చ॥ సరసిజ నేత్రులందు వ్యభిచారము హెచ్చె తటస్థమైనచో
పరులను గాసివెట్టె బలవన్మరణంబులఁ గాంచగల్గు ని
ర్వరకు నయిష్టమైనపుడు భూమినివింతలు పుట్టుటన్న న
చ్చెరువగు నే గ్రహింపకిటు శీలముబాపుట యుక్తమౌనొకో॥

అయినను జిన్నవాడనగు నేనేమిసేయఁగలను నిష్కారణముగా నాతండ్రిగారు నన్ననాదరముచేసి యుండిరి. ఇప్పటికయినను పెద్దలందరు నొక్కమాట నచుకొని ప్రస్తుతప్రపంచస్థితికిఁ దగినట్లు నివాహములు గావించినచో నెంతబాగుగానుండును (తిరిగిచూచి) అనుగొమాయమ్మయు నాసహోదరియు నిటువచ్చుచున్నారు. ఏమాలొచించుకొనిరో తెలిసికొని యెదను.

(కమలాంబయు నాపెకూతురు సీతారత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.)

సోము—అమ్మా నాన్న గారు కొండొక కార్యమునకయి యవలకుఁబోయినారు తానుతిరిగివచ్చునప్పటికి మనమువ్యవరము నాలోచించి ఆయన యిష్టానుసారముగాజరుపుటకు సిద్ధముగానుండవలయునట అమ్మయితో నిదియంతయుఁ జెప్పితివా?

కమ—ఆ! నేను చెప్పడమయినది. నీవుకూడచెప్పి లేననిపించుకొనుము.

సోము—(తనలో) జనకునాజ్ఞ నిర్వహించక తప్పదుగదా నావిధిప్రకారము నేను చెప్పిచూచెదను. (ప్రకాశముగా)

కమాచిరాగము—ఆటతాళము.

(బాలరావేమట్టు)

చాననిన్ను మేనబావకు సలలితంబుగ పెండ్లిసేయఁగ.

జనకుమనమున నిశ్చయించెను సమ్మతించువె చెలియలా॥

చాన

నీత — అన్న నన్ను ఖన్న జేయగఁగన్న తండ్రికి గలిగెగా!

ఇన్ని యేటికినన్న తని కీచున్న మడిసెద విన్నవింపుము॥ అన్న

సోము — ఎవరు సెప్పిన చెవినిఁ బెట్టడు మువతినీద గుకర్మ వశమున

నవసరంబుగ నెవియుఁజూడక కువలయాక్షి రొక్కోప మొందుచు

నీత — ముందు వెనుక లజూడ నెంచకఁ మందుఁడై నవానికి నొసంగిన!

నెందునో యే వేళనో నాయందు శేఖరలోక మేగెద॥ అన్న

సోము — జనకు నానతిమీరఁబోక మువనితదుగఁ తిగలెడుకా!

జనన మొందగఁ జేయు వేళను వనజ నేత్రుడు వ్రాము రీతిని॥ చాన

నీత — విధివశంబునఁ బృథివిలోబడి యధమవిధమును గూర్చింతిల!

వృధయ కాకెటు మనలకుమనోరథముతీరును సోదరా॥ అన్న

సోము — (తనలో) అకటా! ఈపెమనోనిశ్చయము కడులెస్సగానున్నదే!

నాతండ్రి గారికిని నాచెలియలికినిఁగల పరస్పర భేదాభిప్రాయములను

బట్టచూడ దురంతమగునొకయల్లరిపుట్టుననితోఁచుచున్నది. నాశక్తి

కొలఁదిని ప్రయత్నించి యీమెయొక్కయభిప్రాయమునుఁ మార్చ

జూచెదను (ప్రకాశముగా) అమ్మాయి (జతిమూలుటనభినయించుచు)

తే॥గీ॥ ఆడువారికిస్వాతంత్ర్యమన్నమాట

సున్నయనినీవెరుంగవే చిన్ని చెల్లి

తండ్రిమాటనుమీరుట తగవుకాదు

చదువుకొన్నట్టినీబోటి నుదతికెపుడు॥

నీత — అన్నా! నీవుకూడనిష్కారణముగా నన్నుకోపగింపనెంచితివా?

చ॥ పనితకుఁబుట్టువాదిపడివత్పరముల్పయి మీరుదాక త

జననికీఁదండ్రికిఁస్వదేకుచందముపై మృతినొందుదాక భ

ర్తనుమతిపుత్రులకానినఁదద్దయుభీతిలుచుండుచందముక

వనజభవుండువ్రాముటది పాశ్చాత్యత్తియకాకన్యాయమే॥

కన్నతలిదండ్రులుగాని చేసికొనినభర్తగాని కడుపునపుట్టినబిడ్డ

లుగాని యాడుదానికేడుగడగానుండి వారికనుకూలమగు విషయము

లనన్నిటినిచారించి నెఱువ్వవేరనియేకదా స్త్రీలకస్వాతంత్ర్యమును నియ

మించినది. తద్భిన్నాచరణులైన జననీజనక భర్తృపుత్రాదులకు
కాంతాజనములు మాత్రమేలలోబడవలయును ?

సోము — అమ్మాయి ! తండ్రిగారుమాత్రము నీకేమియపకారముచేయ
బూనినారు ? నిష్కారణముగ నేలతర్కించెదవు.

సీతా — అన్నా ? ఇంకేమిచేయవలయును. ఇట్టి ప్రయత్నములు చేతనే
కదా లోకలోముగోని స్త్రీసంఘములో ననేకులకు దుర్వారముగు
దుర్గతులు సంభవించుచున్నవి.

సోము — ఎందువలన ?

సీతా — ఎందువలననియా ? ఇటువినుము.

తే॥ గీ॥ మగువకిష్టంబు లేనట్టి మగఁడెచ్చి
పెండ్లి నేయుటచేతనే బిసరుహాత్ము
లందుఁ బెక్కుగుగుణహీనలగుచు వ్యభిచ
రించి శీలంబు పాడొనరించుచుండు॥

శా॥ ఈడుక జోడయి యొండొరుల్ వలచి న్నే హేచ్ఛకవివాహంబునై
కూడుక గుడ్డకు లోపముండక మహాగోప్యంబుగా దంపతుల్
కీడకసల్పుచు గాఢమావలపునకొ రేలుగబవల్పుచ్చుచో
బాడుంబుద్ధులు పుట్టునేపడతు లవ్యక్తంబుగానుండురే॥

ఆడుపిల్లలబాధ్యత వహించినప్పుడు జననీజనకు లివియన్నియు
స్వయముగా నాలోచించుటే విధ్యుక్తము కానిచో వారినిర్మయము
లు పుత్రికలచే నెట్లంగీకరింపఁబడును.

కమ — నాముద్దుపట్టి ! నీమురిపెమును జెల్లించుటకేగదా నీతండ్రిగారి
ప్రయత్నమునకు బూనియున్నది. నీమంచిచెడుగుల నాయనమా
త్రము విచారింపకుందురా.

సీతా -- (తనలో) తండ్రిగారొనర్పఁబూనినది తనకయిష్టమైనను భర్తృ
తిరస్కారమునకు వెరచి పైకూరకిట్లనుచున్నది. (ప్రకాశముగా.)

శా॥ అమ్మా మీసుతవిన్నపంబొకటి న్యాయంబైన సమ్మదిజే
కొమ్మా నుండరవిగ్రహుండగుచు నాకుం జోడునొవానికి

విమ్బా మేనరికంబటంచునను నట్టేటం బడన్ద్రోయమో
దమ్మనాకు నుభోదయమ్మునకుఁ గాదా పెండ్లిగావించుటల్ ||

తే॥ గీ॥ అమ్మ నవమాసములుమోసి నట్టినీవు
దయను విడనాడినావె నాతండ్రివలెనె
మీకు నిర్వరకునుగాని నాకుభూమి
పైన మనియున్ననొక్కొంత ఫలముగలదె॥

క॥ ఆజన్మాంతమువలె కే
యోజన్దగు సేనసేతు నొల్లమికతనన్
నాజన్మంబిటు దుఃఖిపుఁ
భాజనముగ సేయమీకుఁ బాపముగాదె॥

(బేళాగ్ రాగము - ఏకతాళము.)

(భూపతిమాపరితాపముదీరిచి మట్టు)

సోమ — సోదరినీ దగు వాదములనువిడిచి సోదరమునసమ్మోదముగనుమా
కాదననీకేదయినా! రాదగులాభము కనఁబడఁజాలదు॥ సో॥—

నీతా — ఏటికిబూటకీ మీశతీచేసెదు! తేటతెల్లముగఁ దెలిసియుమో
మోటమునన్! మాటవినన్! జేటగుసోదర చెప్పకుమీయెడ॥ నే॥

సో — ఈయెడనాయన చేయుటమానదు! చేయుచుసాయము చెల్లదునుమ్మీ
దాయలలో హేయముగాదా! యోచెల్లెలతప్పకవినుమా॥

నీ — అనయమువనితలకనపాయవృక్షు! పసిబూనుటయేఘనమగుఁగాకెటు
తనదగువర్తనమునుమా! ననిచోఁగాదగుపనిచూచేదపై॥

వణి — (ప్రవేశించి తనలో) ఓహో మానీతారత్నముమాటలు బహు
కఠినముగానున్నవే. ఆపెకీసంబంధము బొత్తుగా నిష్టములేదనుట
యే నిక్కముగాఁ గనఁబడుచున్నది. అయినను స్వయముగా నేను
బోయి నాలుగువేలరూకలు నగలక్రింద నీచ్చునటులేర్పఱచి మాట
యిచ్చివచ్చితినిగదా! తప్పు చెట్టు? వీరిసంభాషణ విననట్లే నటించి
కర్తవ్యమును దెల్పెద. (ప్రకాశముగా) కుమారా! సంబంధ

ము నిశ్చయించుకొనవచ్చితిని. కట్టుబాటులన్నియు మన కనుకూలముగానే కుదిరినవి.

చ॥ అనువుగ జేసినవచ్చితి సహస్రచతుష్టయ రూప్యముల్ నగల్
మనకొకచీరలైదు మరిమంగళహారతి పల్కెరంబునం
దున శతరూప్యముల్ పయిచతుర్థాగును నడవళ్ళక్రిందమా
కెనిమిదివంద లేర్పడి యీ బహుళాష్టమి లగ్నముంచితిన్॥

తే॥ గీ॥ మనప్రయత్నంబులన్నియు మనముచేసి
కొనుట యావశ్యకంబయ్యె కొమిరి బెండ్లి
కూతు జేయింపు మెల్లుండి గురుతగముగ
నలరి తరలివచ్చెదరు వియ్యాలవారు॥

కావున నీవు తక్షణంబ ముద్రాలయమున కేగి శుభప్రతికల సచ్చా
త్తించి బంధువులందఱికిఁ బ్రసాదముగాఁ జూపుము.

పోతండ్రి చిత్తము నెలవుగైకొనెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

వణి—కాంతామణీ! నీవు కడుజాగరూకురాలవై పనిబాగులవారిచే
ప్రయత్నమంతయు సిద్ధమునై యింపుము. కార్య నిర్వాహకమంతయు
నీవలననే కాదగినది ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్టలు మననైత్తివెబడును. నీవిక
తడయకపోము.

కమ—నాధా! మీయభీష్టమున కన్యధాకరించువారెవరు. (నిష్క్రమించును.)

నీతా—(తనలో) నాయభిప్రాయము జనకునిచెవినిగూడ బడవై చి
యించుట యుక్తమనితొచెడిని (ప్రకాశముగా.)

తోడిరాగము ఏకతాళము

(మేర కాదునా మనవినివినుమ మట్టు.)

మేనరికమీకొనకుముజనకా

మనోంబుజమ్మున బూనకకిరుక॥ మేన॥

నామనంబునందునలవలి పూరుషునకు

నన్నొసంగుటన్నమీకు గన్నతండ్రిలక్షణంబ॥ మేన॥

నణి—(తనలో) ఓహో! ఈపె తనయభిమతంబును నాకుకూడ దెలుప సాహసించినదే. ఇందున శెడమియకూడదు. (ప్ర) కాశముగా) ఛీనిర్బాగ్యురలా సిగ్గునువిడనాడి నాతోఁగూడ నడ్డదిడ్డముల జెప్పుచుంటివా చాలునికి నోరుమూయుము. (నిష్క్రమించుచు న్నాడు.)

నీతా—అకటా! కన్నతండ్రిఁగదాయని నాయభిమతమును జెప్పికొనబోవసహజమునకుమించిన కారిత్యమునువహించి నాజనకుండు చీదరించుకొనుచు నానలకుఁబోయె ఇకనా మొరాలకించువారెవరు భూమియందున నృప్తించునవుడా సప్తనానొసటనెట్టువ్రాసెనో యట్లుజరుగును నేను చింతించినఫలమేమి నాయుష్టదేవంబగు శంకరునిగూర్చి ఇంచుక పార్థించుకొనెదను.

(తోడిరాగము ఏక తాళము.)

(శంకరాబ్రోవరామట్టు.)

ఈశ్వరాకావరా.

నామనోరథంబువీర్ప రా రావేగ ॥నీశ్వ॥

అనయంబునిన్ను నే మనమందునెంచెద.

ఘనముగ్రబోవర కామాంతకావేగ ॥నీశ్వ॥

నన్నునొక్కమూర్ఖునిమెడ గట్టజూచెడు.

జనకునెమ్మనంబు మరలింప రావేగ ॥నీశ్వ॥

ఇతి శ్రీమత్కాశినాథుని వీరమల్లయారాధ్య

విరచిత నీతామనోహరనాట

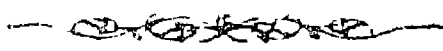
కంబున బ్రథమాంకము.

శుభమస్తు.
అవిఘ్నమస్తు.

సీతామనోహరము.

ద్వితీయాంకము.

(విష్కంభము.)

(రమణి, సుచదనలను నిర్దురు చెలిక తైలు ప్రవేశించుచున్నారు)

రమ — సఖీ; మనసీతారత్నము పెండ్లిచేసికొననని బిట్టబిగిసి చివటకు
మేన బావగారిచే కట్టుకొన్నదే మొదటనే బెట్టునేయకయిన్నచో
గౌరవముగా నుండెడిదనుమా !

సువ — ఆమె కిప్పుడుచూత్రము గౌరవహాని యేమి సంభవించినది ?

ఆమె పట్టుదలకేమియు భంగము కలుగనేలేదు.

రమ — భంగముకలుగలేదా : బాగాయె నీపలుకులు మిక్కిలి వింత
గానున్నవే పెండ్లికిని మొన్న గర్భాధానమునకునుగూడ పేరంటము
నేసిన నీకు మతేతప్పుచున్నదాయేమి ?

సువ — పెండ్లియైనంతమాత్రముననే యాకురూపి పెరిమిటియైనాడను
కొంటివా యేమి ?

రమ — ఏలకాడు? ఎట్టివాడగును?

సువ — సీతారత్న మతనిని మనస్సాక్షిగా విరింపకుండుటచే నతడు భర్త
కాడు కన్యా పురషులిరువురను పరస్పరానురాగము కలవారయి
యొండొరుల వరించునపుడు భార్యాభర్తలగుదురు స్వయంవర
ముకానిది యితరులు బలాత్కారముగ వేడుకలుగావించుకొన్నంత
తమాత్రమున నది పెండ్లియగునా ? అట్టిస్త్రీపురషులు దంపతు
లగుదురా.

రమ — దంపతులేకానిచో సీతారత్నము గర్భాదాన వైభవమున
కెల్గొడబడినది ?

సువ — అదియును బూటకమే అనాఁడు కల్పితభతకాయగు నీతాపతికిఁ బరాభవముతప్ప మఱేమియుఁగాలేదు.

రమ — చెలీ ! యీచరిత్రము. కడునమ్మితముగా నున్నది నుమీ ! ఎటువంటి పరాభవము జరిగినది ?

సువ — అని షేకముహూతకమునాఁడు తల్లి మొదలగు స్త్రీజనముల ప్రేరణముచేఁ గొందఱు స్త్రీలు పట్టి బలవంతముగా నీతారత్నముగదిలోనికిఁ ద్రోయఁబడిన విమ్మటఁ గవాటమును మఱియొక కాంతారత్నము బంధించినది.

రమ — తరువాత నేమిజరిగినది ?

సువ — మనచెలికత్తె లోపలికిఁబోయి నిజమనోహర సంయోగావాప్తికొఱకయి పూనికతోఁ బరమేశ్వరునిఁగూర్చి ధ్యానించుచు యోగముద్రధరించి యొకమూల గూర్చుండెను. అప్పుడా నిరర్థక పురుషుఁడు నీతారత్నముయొక్క యసమాన యోగినీవేషమును గాంచి మనంబున నచ్చెరువొంది సాగిలి సాదాకాక్రింతుడై యంతటి నుండియు నాపె ప్రశంసయే తలపెట్టక కొండొకగదిలోఁ దనగుట్టు బయల్పడకుండునటుల నిద్రించుచుఁ గాలము గడుపుచున్నాఁడట.

రమ — ఇదంతయు నీకెవరుచెప్పిరి ? యీముదంతమంతయును నమ్ముటకు శక్యము గాకున్నదే !

సువ — నీయట్టి మూర్ఖరాండ్ర కటులనే కనఁబడుచుండునులేమ్ము. ఇదినాతో మన నీతారత్నమే రహస్యముగాఁ జెప్పినది. మరల నెవ్వరితో ననకునుమీ ?

రమ — లేదు నీతోడు. నిజముగాఁ జెప్పను కాని నిజమనోహరసంయోగావ్యాప్తికొఱకంటివే యానిజమనోహరుడెవఁడు?

సువ — అతఁడు మనభుజంగరావే.

రమ — అటులనా ? వారిరువురికి నీడును జోడును జక్కఁగా సరిపోయినది. కాని వారికి సంయోగ మెట్లుసంభవింపగలదు.

సువ — దానికిఁదగు నేర్పాటు గావించి మేఁ యిటు వచ్చుచున్నాను. బ

హాస్వల్పకాలముననే యాతఁడు రాఁగఁడు. వీరి కపురకును గూ
టమి సంభవింపఁగలదు. నీవేచూతువు లెమ్ము.

రమ—వీరి రహస్యసంయోగము బయల్పడినచో లోకులీ యిరువురిపై
వ్యభిచారదోష మారోపింపరా?

సువ—ఆరోపింతురుగాక ప్రాపంచక మాయాచిత్తులైన లోకులేమను
కొన్న నేమిలాభము పరలోకదూష్యము కాదుకదా.

రమ—లోకులమాట నటుంచుము ఈవెయొక్క జననీజనకులు మా
త్రము దీనికి హాషింపించి యూరకుందురా?

సువ—ఊరకొనకున్న నీపాపమంతయు వారిపాలే యగును బలా
త్కారముగా నొకరి కంటఁగట్టుటకు వీరికథకారముకలదా?

రమ—అట్లులైన నీవిప్పుడెచ్చటికిఁ బోయెదవు?

సువ—ఈసమీపముననే యుద్యానవనమందు మనసీతారత్నమున్నది.
పోయి యాపెను గలిసికొందమురమ్ము. (నిష్క్రమించును.)
(ఇది విష్కంభము.)

(ఉద్యానవనమందు సీతారత్నము ప్రవేశించుచున్నది.)

బేహగ్ రాగము అటతాళము.

(ఔరానారీ మట్టు)

అకటమదనా వికటంబుతగునా॥ అ॥

సుకుమారినగునన్ను గికురింపనగునా॥ య॥

సరసిజనేత్రుని సాన్నిధ్యమునకు

వరకరుణను జేర్చి తరియింపరాదా॥ య॥

అరుదగునానునో హరసంయోగమున

దిరుగుచునంతోష భరమొందకుండ॥ న॥

రావుకులార్ణవ ప్రభువుభుజంగ।

రావుకొగిటనలరా రకమునుపే॥ య॥

పదునుటమ్ముల నెదగుదియించుచున్న మదనుని గదురుతనము

నన్నుఁద్రదశలోకమున కంపునట్లున్నదికాని బ్రదుకసిచ్చునట్లులేదే! ఏమి
సేయఁగలను?

ఉ॥ రావుకులాబ్ధిచంద్రుఁడు సురప్రతిభాసముదేహుఁడధ్యుఁడు
భావజరూపవిగ్రహుఁడు ఘోషకులాబ్జమధునతుండు సు
భావితమైతిపాత్రుఁడుకృపాసమూర్తి భుజంగరాయుఁడు
భావహానామకుండునను భావజకేళినిఁదేల్పురాడొకో॥

సీ॥ రాకున్న నేరీతిఁ బ్రాణముల్నిలుపంగఁ జూలుదునిఁకనిమేనంబుగాని
ప్రాణమునిల్చినభావజశాప మెక్కరణినేభరియింతుఁ గలతమాని
భావజతాపంబుభరియింపగల్గినఁ బేరాసవోవునేపెరుగుఁగాని
ప్రేరాసవోయిన నారామచిత్రముల్ మరపురానిచ్చునేకటపు,గాని॥

తే॥ గీ॥ మరపువచ్చినమాత్రాన మంతనంబు
విడువనేర్తునె యశావనవేదనంబు
పట్టిపల్లాప్పుచుండంగఁ బ్రాణసమితి
నిలుచుననుమాటయనవట్టి నీళ్లమూట॥

ప్రాణానక్తిత్యజించిన మనసునకిట్టి సంకటములుండవు కదా ?
(హాశ్చర్యము) ఆహా! ఇంతలోనే యింతతొందరపాటునాకుఁ జెల్లునా?
నాతెలిమికత్తెయగు సువదననుపంపియుంటిని యాపె యేయుక్తియో
పన్ని నామనోహరుని నాకడకుఁగొనితేఁగలదు.

సీ॥ డెందమానీకు నానందంబుగలుగును
గొందలంబందకు జెందుశాంసి
హృదయమావెటవకు సదయుండునినుఁజేరి
ముదమొందఁగాజేయుఁ గొదువదీర్చు
చిత్తమాభయమేల హృత్తటంబుననిన్ను
హత్తునీచెలికాఁడు కత్తలమున
మనమభీతిలఁబోకు మనసిజరూపుండు
కనినిన్నుఁగూడి మదితనములొడు

తే॥ గీ॥ నీదుగాఢానురక్తియు నీదుచేలిమి
కత్తెతెలుపంగఁజ నెనీనిమిత్తమిపుడు
సుంతయోర్పునుబొందుము వంతనొంద
నేలయరుదెంచె ధవుఁగూడుకాలమిపుడు॥

ఏమో! నానోనేను సరిపెట్టుకొనుటయేకాని యిదియంతయుజ
రుగునా? నామనస్తాపముతీరునా?

తే॥ గీ॥ నామనోహుతోఁగూడి కాముకేళిఁ
దేలుకాలంబునాకుఁ బ్రాప్తించుదాఁక
మదికినూరటజనియించి కుదటపడునె
ఘనతరంబైనకలతను గాంచుఁగాక॥

కలతనుగాంచుట నిక్క మేకాని ఫలముగనుటయదృష్టసాధ్యము
వజ్రపంజరముచుబోలిన యీమాడుగుపై కతఁడెట్లురాగలఁడు?

క॥ శ్రీరామాసుతుఁబోలిన
యారావుకులీనుతోడ హర్షముననునీ
యారామపుఁబొదలఁగలిసి
మాదాగమముననుదేలు మాత్రముగలదే॥

దయామయుండును ఘటనాఘటనసమర్థుండునగు నీశ్వరునికరు
ణనాయందున్నచో నీపని నెఱవేరకపోవునా?

ఉ॥ ఓపరమాత్మ! శంకరుఁడ! యోసకలాత్మసమానపోష మ
త్తాపముదీర్పఁగాఁదగును దారగుణుండు భుజంగరావులిక
దాపునఁజేర్చిరావులను దవ్వఁగనుండిన నాదుప్రాణముల్
నీపృథుశక్తిచేమరల నిల్పఁగవేడెద నాదరింపవే॥

(తిరిగిచూచి) అరుగో! నాచేలులిరువురును నామనోగత కార్మ
మును నెఱవేర్చి యిటువచ్చుచున్నారు ఎదురుగాబోయి యడిగెదను
(అనిలేచుచున్నది)

(రమణి సువదనలిరువురును బ్రవేశించుచున్నారు.)

(ఎదుటకు వచ్చి కవుఁగలించుకొని) సఖులారా కాయమా?

పండా?

సువ—ఫలవంతమయిన నీమనోభూజమునఁ గాయలేలయుండును పండే?

నీతా—అటులయిన వచ్చియున్నాఁడా.

సువ—ఇద్దఱును గలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—ఇద్దఱెవరు?

సువ—నీమనోహరుఁడును వానిసహచరుఁడగు పిదూషుకుండును గలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—(సిగ్గుతో) చేటి తానువచ్చెడిపనికి పరపురుషునితోఁ గూడివచ్చుట కెట్లంగీకరించివాడే.

సువ—(నవ్వుచు) నీవుపూనుకొనినపనిని మాతో నెట్లు సంప్రదించి నెఱవేర్చుకొనుచుంటివో యల్లే.

నీతా—నాప్రాణసఖులరగు మీకునునాకు నభేదగుణ ప్రతిపత్తిగలిగియుండుటచే మీకెఱిగించుట కొప్పకొంటిని.

సువ—వాడును బ్రాణస్నేహితులగుటచేతనే కలిసివచ్చుచున్నారు.

నీతా—చెలీ యాతనియెదుట నామనోహరునితో మాట్లాడుటకు సిగ్గుచే నోరురాజేమోయని భయమగు చున్నదిసుమీ.

సువ—మీరిరువురును మాట్లాడుసమయము వచ్చుసరికి మావలెనే యాతడును దొలఁగును నీకాభయమక్కఱలేదు లెమ్ము.

నీతా—(సంతోషముతో)

తే॥ గీ॥ ఎన్నిజన్మము లెత్తిన ఋణముతీర్పఁ
జాలనంతటి సాయంబు సల్పినావు
నిన్నుఁబోలిన చెలికత్తెలున్న వనిత
కావయంతయు లోపంబు నావహిలునె॥

సువ—నీస్తోత్రపాఠములకేనహుక రాలనుగాను చెలిమికలయప్పడొం
డొరులు సాయమొనరించు కొనుట విధికదా నన్నేటికగ్గించెదవు
అడుగో నీచెలికాఁడు వచ్చుచున్నాఁడు స్త్రీప్రయత్నముననీవుండుము

నీతా—ఏడీ నాకుచూపింపుము.

రమ—అడుగోకనుచూపు దూరమున నారాజమాగళము వెంబడిహి
తునితోఁగూడి వచ్చుచున్నాఁడు.

నీతా—అవునే మున్నొకసారి నేనీతని జూచినప్పటికంటె నిప్పుడుమఱి
యు తేజముగలిగి ప్రకాశించుచున్నాడు.

సువ—వయోవతివయి మదనావేశమునఁ జూచునీదృష్టికి నీవలపుకాడ
టులనే కనబడును లెమ్ము

నీతా—అటుకాదు విజముగా వానికి తేజము హెచ్చినది.

తే॥ గీ॥ అతనిధీరతయాతని యందమతని

ముఖవికాసము వెడదటొమ్మునుగనంగ

నమరనాయకుఁడో కాకకమలశరుఁడో

యనుచుఁదోఁచెడు తనుకాంతి యమరియుండె॥

నీ॥ వానిప్రక్కనుజేరి పరిహాసములనాడు

తరుణిభాగ్యమునెన్న తరముగాదు

వానికొఁగిఁటఁజేరి వదనంబుముద్దాడు

వనితమోదమునెన్న వశముగాదు

వానిపజ్జనుపండి బంధనారతిదేలు

వెలదిసౌఖ్యమునెన్న వీలుకాదు

చానిముంగిటనిల్చి ప్రణయోక్తులనుబల్కు

కాంతతీరెన్న శక్యంబుకాదు.

తే॥ గీ॥ వానిముంగురుల్ మునివేళ్ళవలన దువ్వు

నతివయుల్లాసమెన్న సాధ్యంబుకాదు

మగువనీదై నచాతురీ మహిమచేత

నట్టిచెలికాని పొందునా కమరనుండె॥

సువ—చెలీ యాతఁడు దగ్గిరఁజేరక మునుపే నీలానీవయువ్వెళ్ళూరు

చుంటివేమే? మనసు నంతగా బట్టజాలకున్నావు కాఁబోలు.

నీతా—అవునే అదేమికారణమోకాని నాశరీరము బులకాంకురమయిప

ట్టరానిసంతోషమున మైకము గ్రమ్ముచున్నదే. కన్నులు మూసి

కొనివచ్చుచున్నవి.

సువ—అటులయిన నీతినైపయి బరుండుము మేమిరువురము నించుక

నె

నీతా—(కన్నలుమూసికొని పరుండును.)

సువ—ఓసీరమణీ చూచితివా ! దీనికి మదనతాపజ్వరమున నొడలెట్లు
| కాగుచున్నదోరమ్ము. మనము కంచెయు శైత్యోపచారముల
నొనరించుదము.

రమ—(ఒడలు పట్టిచూచి) పాపమెంతవేడిగా నున్నది. నేనుబోయి
మంచిగంధమునఁ బన్నీరు గలిపి తెత్తునా.

సువ—శీఘ్రముగాఁ గొనిరమ్ము. నీవు వచ్చుదనుక నేనుపచరించు
చుండెదను.

సువ—అడుగో ! భుజంగరావు తన సఖునితో ముచ్చటించుచున్నాఁ
డు. నేనీమరుగునుండి వీరిప్రసంగమును వినుచుండెదను. (అసి ప్ర
క్కకుఁ బోవుచున్నది.)

(అంతయధోచితముగ భుజంగరావును విదూషకుడఁను బ్రవేశింతుడు)

విదూ—ఎమోయి ! భుజంగరావు ! నీవ్యభిచారముకాదుగాని యూ
రంతయుఁ ద్రిప్పినది చాలక యీచెట్లచేమలలోని కీడ్చుకొనివచ్చి
నామచ్చ మాపుచున్నావుగదా ?

భుజం—సఖా ! అంత యాయాసపడెదవేమి ? నేనుమాత్రము నీతోఁ
బాటు తిరుగుచుండట లేదా ? నాకులేనికష్టము నీకెట్లుకలిగినది?

విదూ—చాలు చక్కఁగాఁ జెప్పితివి వలపుడుకత్తియ నెప్పుడు చూతు
మాయను నాతురమునఁ జిక్కములోని పిట్టవలెఁ గొట్టుకొనుచు
న్నమనసుగలిగిన నీకుదారియు డొంకయు మార్గాయాసమును
గనఁబడుచున్నవా ?

భుజం—మితమా ! యీమాటలకేమిగాని, యెంతమారము తిరిగి
నను నాప్రియాంగన కానరాకున్నదేలాకో ! మనము త్రవతప్పి
యండలేదు కదా

విదూ—నేను జూపింతునుగాని నాకేమిచ్చెదవు ?

భుజం—హితా ! నీకుఁ గనఁబడినచో దయచేసి చూపింపుమా,

విదూ—నాకిచ్చెడిదానిఁ జేర్కొనుము. విమ్ముటఁ జూపించెదను.

భుజం—ఏమిచ్చెదనా? “నీకు మిత్రవత్సలు”డను బిరుదమిప్పించెదను. చాలునా!

విదూ—అబ్బ! ఎంతపనిని జేసెదవు. అదికాదు మంచిగారెలు, బూరెలు క్షీరాన్నములతోఁ గూడిన మృష్టభోజనమిప్పించెదవా?

భుజం—ప్రతిదినమును సత్రములలో ఈత్తుకీబంటి తిండిగల నీకింకను భోజనముమీద నే యాశయఁ ?

విదూ—స్వకాంతాసంగమసక్తుడ వగునీకుఁ బరకీయానురాగాశక్తి యెట్లో నాకుఁ బరభోజనాశక్తియట్లే.

భుజం—(తనలో) ఇతఁడు హృదయనారసమువంటి మాటను బ్రయోగించి నాఁడే కానిమ్మిప్పుడభిమానపడిన లాభములేదు. (ప్రకాశముగా) వయస్యా! నీహాస్యోక్తులకేమికాని యాచెలియను జూపుదునంటివే చూపుము.

విదూ—అదిగో! యాపువ్వుటీరమునఁ గన్నులు మూసికొని పరుండి యున్నవనిత యెవ్వతెయో చూడుము.

భుజం—(చూచి) అవును దూతికాభావమును వహించిన యీపె చెలిమికత్తె నాతో నెన్నిగురుతులు వచించిననో యవియన్నియు నీయువతీయందుఁ గన్నడుచున్నవి. ఆహ! ఏమి యీ కురంగాక్షియందము?

సీ॥ అపరంజిప్రతిసుంబు నపహసించెడిమేని
శృంగారమునునేరి కెన్నతరము
బంగాదుగిన్నెల పరిహసించెడిగుబ్బ
గవయందమెన్నఁగా నెవరితరము
పండువెన్నెలనవ్వు వినితాస్థితముఖాబ్జ
భాగ్యమెన్నుటకు నెవ్వరితరము
స్మరచాపములనేలు తరళాక్షికనుచూపు
తేరఁ గెన్నుటనఁగ నెవ్వరికిఁదరము॥

తే॥ గీ॥ ఎన్నిజన్మములెత్తిన నిట్టబోటి
తోడమంతనంబులనాడ గూడునొక్కొక్క

పూర్వభవపుణ్యఫలమునఁ బొసఁగెఁగాన
జన్మసాఫల్యములభించె సవ్యముగను॥

విదూ—హితుఁడా! యారామామణి నీవంకఁగ నైననెత్తి చూడక
మునుపే నీవిట్లుమనకికల్లోలము నొందుటచూడ నాకు మిక్కిలివింత
యగుచున్నది “ఊరిముందఱికివచ్చినపిమ్మట నులుకులు, బరుగులు”
ననునట్లు నీకిప్పుడు తొందరపాటుకలిగెనా, మనస్థిమితమును గనఁ
జాలవా.

భుజం—అట్లుకాదు ఈవిషయమునీవనుభవసిద్ధముగా నెఱుఁగమినిట్లు
నుచున్నావు కాని సుందరవిగ్రహయగువనితారత్నమును గాంచి
నప్పుడు వారియొక్క.

చ॥ ఘనకుచయుగ్మమున్దభుకుఁగన్నులుఁ జంచలమైనదృష్టులున్
ననవిలుకానివిండ్లవలెననుములౌ కనుబొమ్మలున్ శశౌం
కుచినగుమోముచూపరులకున్ గడుమోదముగూర్చువేణియున్
మిసమిసలాడుదేహమును మింతులమానసమున్ హరింపవే?॥

విదూ—మనస్సునుహరించి నంతమాత్రమున నుచితానుచితముల నెన్న
కవెಂಬడి కులకాంతలనంటఁబ్రయత్నించు టెట్టితగవు.

భుజం—ఇందనుచితమేమున్నది.

ఉ॥ మోమునఁబుట్టులేనగవు ముద్దులుగుల్కు మృదూక్తులున్ భళి
త్కామమునించు చూపులును ఘల్లులమోగెడునూపురధ్వనుల్
కోమలదేహసౌరభముఁ గూడినయాయభి సారి కామణి
స్తోమముఁగూడఁగాముకులు చుట్టునుద్రిమ్మరు టొప్పదేసఖా॥

సువ—(నీతారత్నమును సమీపించుచుఁదనలో) నాదూతికాకృత్యము
చక్కఁగా ఫలించినఁ ఇంక సత్వరముగా చెలికత్తెను మేల్కొలుపు
దునుగాక (లేపుటనభినయించి) సఖి! మూరసూర్యరస్మికృత ముకుళీ
భూతనయననీలోత్పలములు వ్రీయచంద్రదర్శనా నంతరమేనియు
వికసింపకున్నవేల లెమ్ము.

నీతా—(లేచికన్నులు నులిమికొనుచు) ఇదేమే ఇంతదనుక నాచెంత

మెలంగుచున్న నాచెలికాఁడు కన్ను తెరిచునప్పటికే నూయమ
యినాఁడు.

సువ—కలగంటిని కాఁబోలును.

సీతా—నిజము గారానేలేదా.

సువ—ఇచటకువచ్చియున్నాఁడుగాని నీచెంత మెలఁగినాఁడనుట కలయే.

భుజ—వయస్యా! వీరిప్రసంగమువలన నావలెనే యీపెయు మదనావ
స్తలోనున్నట్లుస్పష్టపడినది యింకయు నేమి చెప్పుకొందురోవిందము

విదూ—“పాములజాడపాములది సాములజాడసాములది” నీవింతలో
వారి ప్రసంగము నెట్లువింటివి.

భుజం—నిశ్శబ్దముగానుండుచూ వారిపలుకులను విననిమ్ము.

విదూ—అవును చక్కఁగాఁజెప్పితివి “గడచిన గండఁడుమిండడగు”
ననుసామెతవినలేదా.

భుజం—(విసువుతో) మిత్రమా యిమించి యూరకుండుమా.

సీతా—ఏడీ.

సువ—అరుగో యా పూలచేట్టు చాటునున్నారు. ఇకనీప్రయత్నము
న నీవుండుము. నేఁబోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

సీతా—తొంగిచూచి సిగ్గుతోఁ తొలఁగుచున్నది)

భుజం—విదూషకా! చూచితివా నీవుకూడ నుండితివనుట నూచింపు
టకై సిగ్గుచే మరుఁగయినది. అహ యామె మొంతపొగ్గ.

విదూ—యీ పాపకర్మమునకు నేనొడివిగట్టుకొననేల? నేనవతలకేగె
దను నీప్రయత్నమున నీవుండుము. (నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

భుజం—(సమీపించి)

మ॥ అతివా! నీదగుదర్శనాధామయి మాగాయాసముఁ జూడకే
నతిసంతోషముతోడవచ్చితిని నీదా కౌగిటంజేర్చి స
త్కృతిసేయందగు నింకనేని బరమాధీభూత చిత్తమ్మున
శతపత్రాంబకు బారినుండి దరిజేర్చున్నిన్ను బ్రాధికంచెదన్॥

సీతా—(ముందునకువచ్చి.)

చ॥ ఇతనితనూవిలాసమున కీడగుఁబల్కుల తీరుదానికిన్
జతయగుఁజాతురీకలన చాతురికన్నను మారశాస్త్ర పాం
డితియధికంబునంతఁ గడిందినయోవిభవంబు దానిచే
బ్రతియభిసారికామణికిఁ బ్రాణవిభుండనఁ జెల్లునీతనిన్॥

మనముననెంత తత్తరపాటొదవుచున్నను నోట సమాధానము
జెప్పుటకు సిగ్గుగుచున్నది. (సిగ్గుచేఁ దలనొంచుకొనుచున్నది.)
భుజం—(తనలో) మిన్నకతలవంచుకొని యూరకున్న జేలకో ! పో
ధయైయుండబోలు. కావుననే నిరుత్తరమే యంగీకారసూచకమని
తెల్పినది. అయిననింకొక్కసారి యడిగిచూచెదను (ప్రకాశముగా)
మ॥ పలుకేబంగరమా మృగాక్షి ! పిలువం బల్కాడకున్నావు నా
వలనన్నరము గాంచినావొ ననుసంభావింపఁ గానెంచవొ
యలుకంబూనితివో చలోక్తికయి హాస్యప్రాయమున్ జూపవో
చలముంబూనక ప్రేమజూడుమిఁక నాజన్మంబు సాఫల్యమా॥

మఱియు.

ఉ॥ ఎందఱు పూరుషాగ్రణులు నెందఱునుందర మాపవంతు లిం
కెందఱుగొప్పవారు కలరిందతిగోపలనేరినట్లు నా
యందుననీకు మోహమది యబ్బుటనాదగు భాగ్యరేఖయే
సుందరి ! చెంతఁ జేర్చుకొని సూనశరాగమముల్ స్మరింపవే॥

నీతా—(తనలో) అకటా యెంతయని యోర్చుకొందును. సిగ్గేటికివ్య
క్తికరించెదిఁగాక (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ స్వాతివానకు ముత్తైవుం బరణియట్లు
నిన్నుఁగోరుచు గాలంబు నెచ్చుచున్న
నాకుదర్శనంబిచ్చి సంతసముగల్గఁ
జేసితివెయింకఁ గొదవేమి చెలిమికాడ॥

భుజం—(తనలో) ఇప్పటికిగదా ధన్యుడనయి పడినపాట్ల కెల్లఫలము
నుగాంచితిని. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ పూర్వభవమందుఁ జేసినపుణ్యమునను
నీదుదర్శనభాగ్యంబు నెమ్మిగలిగె

గానినీదయకలిమిచే గమలశరుని
కేళిసంపాప్తమగుఁగాక నీలవేణి॥

రాగము— ఏకతాళము.

(తప్ప ట్టమియింపుమయ్యమట్టు)

నీతా—ననుఁగృపజూడుమయ్య నాయకనీదాననయ్య

వనవిలుకాని కేళిఁగనఁగఁజేసి మనుపుమయ్య॥

నను

భుజం—ఘనముదచుయ్యోనేడు వనజపత్రసేత్రనాకు।

తనరునీదు యావనంబు తద్దయునాపాలుసేయ॥

ఘన

నీతా—ప్రమదవనమధ్యమండు భాసీలుమందిరమునందు

విమలమణిస్థగితమైన వేదికనలంకరించి

నను

భుజం—ఇందునిన్ను గూడి మున్నమందయానతండ్రినన్ను

బంధనాలయంబు సేర్చి బాధవెట్టు నెంచునేమొ॥

ఇం

నీవన్నివిషయంబుల నొకఁ దోడ్పడియుందునని వాగ్దత్తముసేయు
ము నిక్కముగా నిన్నే కూడియుండెదను.

నీతా—(తనలో) నేనుతనకూట జవదాటుదు నేమోయని సందేహిం

చుచున్నాఁడు కాఁబోలును (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ మనమునందుననిను దైవమనుచుఁదలఁచి

జీవితాంతముదనుక నీచెంతమెలఁగు

చుండుదాననునుడి విభవోన్నతగతి

నన్నుఁగైకొమ్ము నీకుఘనమ్ముగలుగు॥

(అనిచేతిలోఁ జేయిపేయుచున్నది.)

భుజం—(తనలో) అన్నయీలతాతర్వి చేతఁజేయిడినన్ను స్పృశించి

నంతమాత్రముననే విరహజ్వరమునఁ గ్రాగుచున్న నాశరీరము స

మశీతలభావము వహించినదికదా (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ ఎట్టికష్టముల్లగిన నిందువదన

సుఖములైతొఁచుననుఁ గూడుచోనవన్ని

పాలెగానికి వ్యవసాయ ఫలముగన్న
దున్నకష్టంబు మదిలోనఁ దోచనట్లు॥

(అనిసీతారత్నము పై నఁ జేయిడి) నెచ్చోనీప్రమదవన విశేషంబుల
నాకుఁ జూపించెదవురమ్ము.

మలయమారుతము ఆటతాళము.

(కాంతకాంత లతాంతములు మట్టు)

సీతా—మల్లెమొల్లలు నల్లకొని పందిళ్ళుసౌరిభమెల్లమదిరిం
జిల్లజేయుచునున్నవిమనో వల్లభాయితలు చూడుమీయెడ॥ మ

భుజం—కమలస్త్ర ప్రమదవనశృంగారమింతని చెప్పశక్యమె
యమరవిభునినంద నోద్యానమును దీనికిసాటియగునే॥ కమ

సీతా—మంచిగంధపుఁ దరులునాటి చేమంతి మొక్కల బోదెలున్
మంచివాసనల పిరిజిమ్ముచు మదికిముదమును నొదవజేసెడి॥ మ

భుజం—అతివ! వనమందిరములోపల ననమశరకేళినివసింపఁగ
నతిముదంబునఁ జేరఁబోవుదమాలసింపక రమ్ముపోదము॥ అతి॥

(ఇద్దఱునిష్క్రమింతురు)

అంత యధోచితముగ రమణిసువదనులు (బ్రవేశింతురు)

రమ—మన చెలికత్తె కనుపించదేమే మదనతాపరహిత మయిన
దా యేమి?

సువ—నీచేతిలోనిది గంధపు గిన్నెయేనా?

రమ—అవును.

సువ—ఇంత త్వరగా పుచ్చితివేమి.

రమ—ఆ నీకేమి? ఎగతాళి ఘాతము చేసెదవు. అక్కడ ఎంతగం
ద్రగోళమయినదో నీకు వెలియునా?

సువ—ఏమిజరిగినదే.

రమ—ఏమిజరిగినదా గుట్టు బయటఁ బడినది.

సువ—ఎవరిగుట్టు.

రమ—మన సీతారత్నము గుట్టే.

సువ—ఎట్లు తెలిసినది.

రమ—ఎవరు చెప్పిరోకాని పూసలు గ్రుచ్చినట్లు కథయంతయుఁ దెలిసినది. భుజంగరావును బట్టుకొని తగు ప్రాయశ్చిత్తము చేయవలయునని వణిక్పతియు నాతని కొడుకును గూడ ప్రయత్నించుచున్నారు.

సువ—చాలును లెమ్ము. అతఁడు వీరియట్టివారిని లెక్క పెట్టునా కడు సాహసము కలవాడని నీవుమాత్రమెఱుంగవా?

రమ—ఎవరికెంత సాహసమున్నను ప్రభుత్వమువారికి లోబడవలయునుగదా యితఁడేమి చేయఁగలడు.

సువ—వలసినచో సితనికొఱఁగు గావలసినంత ద్రవ్యము వెచ్చించఁగలసే హితులితని కనేకులున్నారు.

రమ—సరే మనమింటికిఁ బోదమురమ్ము మనకిందులో సంబంధమున్నట్లు తెలిసినచో మన సంసారములకుఁ జేరుగల్గును.

సువ—అవును. నిజమే పోవుదము.

(సిష్కరిమింతురు.)

ఇతి త్రిమతాశినాధుని వీరమల్లయారాధ్య

విరచిత సీతామనోహరనాట

కంబున ద్వితీయాంకము.

సంగి నెట్టి భావము

(శ్రీ)

శుభమస్తు.

సీ తా మ నో హ ర ము.

తృ తి యాం క ము.

(వణిక్పతియు సోముఁడునుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

వణి—కుమార, కలమున కెన్నఁడెఱుఁగనిముప్పు సంభవించినదికదా
యీ పెద్దమ్మ నొకడుపునఁ జెడఱుట్టినది.

సోము—ఏమివై పరీత్యము సంభవించినది?

వణి—కావలసినదంతయు నయినది ఇంకేమికావలయును నాపరువు
ప్రతిష్ఠలన్నియు నట్టేటగలిసిపోయినవి.

తే॥ గీ॥ నీదు పెద్ద చెల్లెలు సీతసీతివిడచి

మిండగానిని జతఁజేర్చి మెలఁగుచుండె

ననుచువింటిని నొసట నావనజభవుఁడు

వ్రా యుగీతను దప్పింపనశమెమనకు॥

సోము—ఎంతనుకొంటిమో యంతయు సంభవించినది యిప్పుడు చిం
తించి నంతమాత్రమునఁ బ్రయోజనమేమి.

ఉ॥ నెత్తిననోరు పెట్టుకొని నీవిటు సేయకుమంచుఁ జెప్పినన్
జిత్తమునందుఁ జేర్చకలు సేసిన పెండ్లికివచ్చెఁ దిప్పలీ
పత్తనమంద నన్ గుఱము వారలలోపల సిగ్గుచే శిరం
బెత్తుట కెనివీడ్పడని హీనతకల్లెఁగదాచిరంబుగన్

తగినవరునిఁజూచి పెండ్లివిగావించినచో నిట్టిపాటురాదుగదా
అప్పటి మీము ఖతయే యిప్పుడిట్లు పరిణమించినది. కానిమ్ము.

ఉ॥ మించినదానిఁ గూర్చియిటు మిమ్మనిసందునలాభ మేమి యీ
నంచనఁ జేసినట్టి మనవై రికి నేగతిబుద్ధిసెప్పఁగా

నెంచితిరో బిరానవచియింపుడు వేగమెవానినిన్నిరో
ధించకయున్నఁ జేటగును దిట్టపుఁబన్నికఁ బన్ని చెప్పుమా॥

కొండొక నేరముగల్పించి వానిని శిక్షింపఁ జేయకున్న మరింత
గావృద్ధియగును కావున బాగుగా యోచింపుడు.

వణి — (తనలో) వీఁడు నాకంటె నెక్కుడుకౌర్యమునుబూనియున్నాఁ
డు కాని యాతులువకుఁదగిన ప్రాయశ్చిత్తము నేయించవలసి
నదే యిట్లగుగాక (ప్రకాశముగా.)

ఉ॥ గతజల సేతుబంధనము కార్యములేదు నిదానమున్నచో
నితనికిఁ దగ్గశిక్ష విధియించెడు మాగణముజూడవచ్చుదొం
గతనము సేయఁగా మనయగారము సొచ్చెనటంచుఁ బన్నియా
వితమునుబంటురాతులకు వెల్లడిచేయట యుక్తమియ్యెడక॥

మఱియు,

తే॥ గీ॥ అట్లుచేసిన తత్త్వణమతనిఁబట్టి
బంధనాలయమందుంచి పరిభవించి
బుద్ధిసెప్పుదురాపైన మూఖతముని
న్యాయసభలో విమర్శింతు రమలమతులు.

సోమ — తండ్రీ! అది యక్కమప్రధానవతులకు లక్షణముగాని మన
యట్టివారలకు గాదు. ఇటుఁవినుడు

చ॥ అన్యతముబన్ని న్యాయమును గావల బెట్టి నృధాగవ్యాజ్యమున్
జొనిపినమాత్ర నేగతిని సూన్యతవాక్యవిహీనమైన ప
ట్లను జయమొందజాలుదుము లాతిజనంబులు నవ్విపోరె యో
దిన నిజమేలదాఁచవలె డెందమునందునఁ జింతసేయఁడీ॥

ఇంకొక్కటిగూడ నాలోచింపుడు.

తే॥ గీ॥ నిజముఁజెప్పిన వ్యాజ్యంబు నిలుచుమనకు
నన్యతచూడిన గెలుపెట్టు లరయఁగలము
“సత్యమేవజయతే” యన్న శాస్త్రవిధిని
మీదుమాత్రమెఱుంగరే మృదులభాష॥

వణి — ఓరి పిచ్చివాడా! ఇటువినుము.

ఉ॥ కూతురుఱంకుఁ జేసెనని కొంచొకసిగ్గును లేకయేగతిక
నీ! తలయెత్తిచెప్పుదును జెప్పిననేగతి వాడునమ్మఁగాఁ
జూతురు పిన్నపెద్దలు ననూయతనూపరె! పెక్కులేల? నా
జాకతమిట్టులుండఁగ విచారణసేసిన లాభమేమొకో॥

అనియునుగాక,

తే॥ గీ॥ పూర్వకృతపాప మీరితి గర్వభంగ
మును బొనర్చుచునుండంగ మనమునందు
జింతనొందుటచేత నానంతయేని
విడిచిపోవునె ఫలితంబుగుడువకుండ॥

సోమ — (తనలో) పట్టుదలనువిడిచి వైరాగ్యముచొవికి దిరుగుచున్నాఁ
డు. ఇప్పట్టునఁ గొంత పోత్సాహ మొనరింపవలయును. (ప్రకా
శముగా)

తే॥ గీ॥ మీరు మీలోనఁగుందిన మేలుకలదె
తగునుచాయముచేత నాతనిని వంచ
నమ్మునేయకయున్న ఫలమ్మువమ్ము
పాపులకుశిక్ష లేకెట్లు వచ్చుబుద్ధి॥

కావున మీరీవిషయమునఁ దగుప్రయత్నముసేయుటయే యు
క్తమని నాయభిప్రాయము. పిమ్మట మీయిష్టము.

వణి — (తనలో) వీడు చెప్పినదంతయు యధార్థమే “తోటకూర
నాడే చెప్పవై తివేమిరా” యన్నట్లు ప్రపథముననే యీదుర్మ
యమును నడచివేయవలయును. (ప్రకాశముగా)

తే॥ గీ॥ అయినఁగానిమ్ము వాని దురాగతమ్ము
నకుఁ దగినశిక్షవేయింప న్యాయసభకుఁ
బోయివచ్చెద పనిఁబూని ముందునీవు
నాదురాత్ముని బోకుండ నాపుమిచట॥

సోమ — చిత్తము. అపని నవలీలగా నొనరించెదను.

తే॥ గీ॥ పూవుదోటను జేరి యాముగ్ధకాంత
మనమునెడఁగొట్టి యాపెతో మంతనమ్ము
లాడుచున్నట్టి ఖలుఁబట్టి యతని హస్త
ములను బెడఁగట్టియుంచెద బోయిరందు॥

తండ్రిగారు! ఇంకొకమాట,

చ॥ ధన మొకయింత హెచ్చయినఁ దప్పక వ్యాజ్యముగెల్పునట్లుగాఁ
బనిఁగొను న్యాయవాదిని వినాదముసేయఁగ నిణయించి, దీ
నినిఁ దనస్వంతకార్యముగ నెమ్మిదలంచుచుటంచువేడి గొ
బ్బునఁబురరక్ష కాధిపుని ముందిటకుం గొనిరమ్మువేగమే॥

వణి—అదిఅంతయు నేనెఱుఁగుదునులెమ్ము. నీవుమాత్రము వానినిఁ
బోకుండ నెదిరించియుంచుచు. పదిడబ్బులు పోయినను బురరక్ష
కకూటస్థానాధిపతినిఁ దీసికొనివచ్చి యితనిఁగొట్టువోఁ బడవేయిం
చెదను త్వరగాబొమ్ము.

సోమి—చిత్తము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

(అంత యధోచితముగ సీతారత్నమును భుజంగరావును పోవేళింతురు)

భుజం—మనోనాయకీ! నేడుమనము వినిన నిచారకరమగు వాతావ
లన నామనము కలతనొండుచున్నది. అనతికాలవ్యాపితమైన మన
మోహలతానికుంజమును ఛేదించుటకు నీతండ్రి యసూయాలవి
త్రాపణియై బయలుదేరినాఁడు కదా! మనము పరస్పరవియోగ
మున బ్రతుకఁగలమా?

సీతా—మీకీ వెట్టియేటికి? మనమోహబంధము పరప్రయత్నమున
నేర్పడినదా, పరప్రయత్నముచే విడఁగొట్టఁబడుటకు ఎవరెట్లువిఘ్న
ముసేయఁదలచినను జీవితాంతముదనుక మనచెలిమి వీడిపోవదనియే
నాయభిప్రాయము.

భుజం—అంత స్నేహమెక్కుఁడుగానున్న దాసికేదోడుగా నేకస్థలని
వాసాహారతయన్నచో మనస్థిమితముండునుగాని లేకున్న నీయను
రాగము నిష్కలమేకదా!

నీతా. — మనము ముందుగనే భయపడనేల?

తే॥ గీ॥ జగుగనున్నది యెట్లెని జరుగుగాని
చింతనొందినదీరునే సిలుగులెపుడు
కష్టసుఖములు కావడికడవలన్న
సామ్యమును మున్నువినలేదె నన్నుతాం

తే॥ గీ॥ మిన్నువిరిగి పైబడనున్నఁ గన్నతల్లి
దండ్రులెన్నేని విధముల దలఁకి నన్ను
శిక్షఁజేసినఁగాని నీచెలిమివిడువఁ
గట్టిగానమ్ము మిది మనఃకమలమందు॥

భుజం—(తనలో) ఏమి యీమెసాహసము మనోనిశ్చయమన్న నిట్లుం
డవలయు. ఇంతదైర్యము పురుషుడనైన నాకుగూడలేదు స్త్రీ
నులే సాహసకృత్యములందుఁ బ్రథమగణ్యులు. (ప్రకాశముగా)
ప్రాణేశ్వరీ!

మ॥ పరితాపంబిసుమంతయేనియు మనఃపద్మంబునం లేదు నుం
దరి నీపల్కుల మాధురీమహిమచేతన్ మాయమైపోయె, నీ
కొఱకై పాణములెనఁ బాసెదను నాకుంగార్యమాసన్న మా
తఱిసిన్ సాయముసేయఁగావలెనుమీ దైన్యంబురాకుండఁగన్
మఱియు,

తే॥ గీ॥ ఎట్టిపన్నికపన్నునో యేమొనన్ను
వంచనమ్మునుసేయఁగ వనితనీదు
తండ్రి, దాసికిఁదగిన పద్ధతినిఁబన్ను
కొనఁగ వలయుఁగావున బోవ ననుమతిమ్ము॥

నీతా—(తిరిగిచూచి) నాథా! నాచెలిమిక తైయగు సువదన యిటువ
చ్చుచున్నది. ఆమెవలనమనము కొన్నిభిశేషములను దెలిసికొన
వచ్చును.

సువ—(ప్రవేశించి తనలో) అకటా! వీరిరువురును వేటకాని ఈదురయ్యె
దుహారిణయుగ్మమువలె నిచ్చటనేయున్నారే! విలిచిచెప్పెదనుగాక.

(ప్రకాశముగా) చెలీ! యొకసారియిటురమ్మ
 నీతా—(సమీపించి) విశేషములేమేని జెప్పెదవా?

సువ—చెప్పెదనురమ్మ (చెవిలో జెప్పుటనభినయించుచున్నది)

నీతా—అటులనా? నేనిప్పుడేవచ్చెదను నీవు ముందుగా బొమ్ము.

సువ—మంచిది. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

భుజం—(నీతారత్నముదగ్గరకువచ్చి) ప్రియనీ! నీచెనిమికత్తె యేమని
 చెప్పినది. మనమచుకొన్నదానికేమైన భిన్నమున్నదా?

నీతా—ఏమియు భిన్నములేదు. మీతోగలహించుటకై నానోదరుడు
 వచ్చుచున్నాడట నీవెంతమాత్రమును భయపడవలదు. నీపై
 నందెచ్చెడు వ్యాజ్యమునకయ్యెడు ధనమంతయు నేనిచ్చెదను ఇ
 ట్టిసమయమున మనమిరువురము నొకచోటనేయుండుట కజ్ఞంబు
 గాదు, నేను బోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

భుజం—తుదకునాకు గళబద్ధయోగము సంభవించినది. ఇకేమిసే
 యుదును.

నీ॥ మగువవాడు సమాగమంబుగోరినమాత్ర
 మదివిచారణలేక మరులుకొంటి
 మరులుకొంటినెచూడు మగనాలిగృహమందు
 నడుగువెట్టితి సంశయంబులేక
 నడుగువెట్టిననేమి యపుడెక్రమ్మరిపోక
 మంతనంబుననుంటి నింతదనుక
 నుగిటినేచూడుమీ యింటిలోపలగూఢ
 వృత్తినయ్యదివారి కెట్లు తెలిసె

తే॥ గీ॥ తెలిసెననుమాట వినినంత దెలిపగలిగి
 గోడదాటిక నెచ్చెలితోడమాట
 లాడి యాలస్యమునుజేసి హానితెచ్చు
 కొంటి మేలానె వ్యభిచారకులకునెందు॥

ఇట్టిపనులచేతనేకదా భిన్నాభిప్రాయములై జనులలోఁ గొందఱు
పరస్పర కలహపాత్రులగుచున్నారు.

చ॥ కులటలగూడునప్పుడె ప్రకోపముగల్గును నొండొకండఱు.

గులవనితా : ణిఁ గలియఁగోరినయప్పుడు దానితల్లిదం

ద్రులు సహియింతురే ! మదివిరోధముబూనక మూఢవృత్తి నీ

వలెదగులొందినాడె బొరపాటును జేసికృశింప నేటికిఁ ॥

దూరాలోచనలేక బహుజనదూష్యులగు నీయకృత్యంబును
బుద్ధిపూర్వకంబుగా నొనరించి పైనిపుడు చింతించుట గతజలసేతుబం
ధనముకాదా ! ఇప్పుడు తప్పించుకొనిబోవు మార్గమాలొంచింపవ
లయును.

తే॥ గీ॥ మొదటయోజించి మెలఁగుట ముఖ్యమందు.

మించిపోయినతరువాతఁ గించవడక

తప్పుకొనుమాగఁమును జూచుటొప్పునదియు

వీలుగాకున్న నేదిరించి వెడలవలయు॥

(తెఱలలో)

(చ॥ పరువుప్రతిష్ఠలకవిడిచి పల్లదుడై గృహమందుఁజొచ్చి కా
వరమున దుష్టకార్యమని భావమునఁగణియింపకుండఁ ద
స్కరునివిధంబునఁ జిటుత జవ్వనిమనసముఁహరించి నే
డరమర లేకచిక్కు నధమాఠమునిఁ బలియిత్తుభూమికిఁ ॥)

(ఆలకించి) కోఠ వేళ్ళుడై సోమయ్యయిటువచ్చుచున్నాఁడు.
అకటా ! అనుకొనినంతయు జరిగినది. ఇప్పుడేమిసేతును? ఏపనిఁ జేయు
టకును మనోజఃము తగ్గిపోవుచున్నది. దోషకృత్య మొనరించినవారికి
మనస్థిమిత మెక్కి డనుండివచ్చును? (యోజించి) ఇతఁడు తిరిగివెళ్లుద
నుకనిందే యొచ్చుటనైన దాగియుండెదను (చాటుననిలుచును.)
సోమ — (ప్రవేశించి కోపముతో.)

చ॥ పరువుప్రతిష్ఠలకవిడిచి పల్లదుడై గృహమందుఁజొచ్చి కా
వరమునదుష్టకార్యమని భావమునఁగణియింపకుండఁ ద

స్కరునివిధంబునో జిలుత జవ్వనిమానసమున్ హరించి నే
డరమర లేక చిక్కు నధమాధమునిన్ బలియిత్తుభూమికిన్ ||

(అటునిటుచూచి) ఏడీ! యెచ్చటను గనఁబడకున్నాడేమి? చేసి
నతప్పు మనసున కెక్కినది కాఁబోలును.

తే॥ గీ॥ చిరత రాభ్యాసమునను నీవరుగుచుండు
వారవనితల గృహమందు వచ్చియుంటి
వేమొ నీపాట్లఁజూపింతు నిపుడురమ్ము
దాగియుండిన నీచావు తప్పఁబోదు॥

(కోపముతో) ఓరీ! పాపవిచారా! నయవిమారా! ఏమూలన
క్రియుంటివో బయల్పడకున్నా వేమిరా?

తే॥ గీ॥ దరియుఁదెన్నునుగానక తల్లడిల్లి
ప్రాణభీతిని నెందేనిఁ బరువువిడిచి
కంటఁబడకుండఁగాదాగి యుంటివేమొ
శూరగుణధాము జితసోము సోముజూచి॥

ఉ॥ ఇయ్యెడఁగాదుఘోరవని కేగిభయంబున దాగియుండినన్
న్యాయమువీడినట్టి మరుజాధమునిన్ బరిమార్చకుండ నా
దయ్యమువృద్ధినిచ్చునొకొ తప్పకదైవమొ లేకమేమొ సా
హాయ్యముసేయవచ్చెడు భటాళియొనిన్ను వధింపకుందుమే॥

తక్కినవారిమాట లిప్పుడేటికి? ముందుగ నేనీపనికై వచ్చియుం
టినికదా? ఆదుర్భాగన్ శిఖామణి యీదివ్యభవనంబున నేమూలను
దాగియున్నాఁడో చూచెదనుగాక ఇంతలోఁ దండ్రుగారుకూడ వత్తు
రు (అని నలుదెసలను వెదుకుచు లోనికిఁబోవుచున్నాఁడు.)

భుజం—(ప్రవేశించి) వీనిమాటలనుబట్టిచూడఁగా నిది సామాన్యము
గాఁబరిసిపోయెడునట్లు కనుపించుటలేదు. నేను భయపడినట్లు వీరు
కనుఁగొనినచో నన్నుమరింత ధిక్కరింపఁజూచెదరు కావున నిర్భయ
ముగానుండవలయును.

సోమ—(పరుగెత్తుకొనివచ్చి విటునిచేయిఁ బట్టుకొని)

ఉ॥ ఎచ్చటికేగుచుంటివిర యెంగిలిమెక్కెడి కుక్కరీతి నిల్
సొచ్చితివింక నేనువెనజూడక నాదగుతల్లిదండ్రులు
నెచ్చునటుల్ పొడింబొడిగ నిన్నిటఁదన్నెద, నామిషంబుకై
మచ్చము గాలముకొదగులు మాడ్చి నిఁ జేతికిఁజిక్కినావురా॥

భుజం — (తనలో) ఓహో! వీనివదరుబోతుతనము హెచ్చుగానున్నదే
కానిమ్ము నేనే యించుకయోర్పు వహించెదను,
సోమ — కానిమ్ము నీకు కాలమునమిపించుటనుబట్టియే యిట్టిదుర్బుధి
యుత్పన్నమైనది.

తే॥ గీ॥ నా ద్దరాలిని నెట్టెట్టో మోసగించి
యొద్దఁజేరితివార నీయూహకేమి
కాని యానైంధవాదులౌ కాముకులకుఁ
గలిగినట్టి సౌఖ్యమునీకుఁ గలుగుగాక॥

భుజం — చాలు నిక నోరుమూయుము సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొనక
తగుదునని మాటలాడెదవేల?

సోమ — ఏమీ నోరుమూయవలయునా?

ఉ॥ మట్టెద, నేలఁబెట్టెదను మాయిలుసొచ్చిన నిన్నుఁగాలితోఁ
దట్టెదఁ బాపకార్యపువిధంబునుబూను దురాత్ము నిన్నినుక
మొట్టెద నింకనెచ్చటికిఁ బోయెదవోరి, పరాంగనామణి
ముట్టిన వాడెచచ్చితివి మూఢకులాధమ కాచుకొమ్మిఁక॥

భుజం — ఊరుకొనినకొలఁది నీకు నోరుహెచ్చుచున్నదిగా! ఓ ప్రేలరీ
నీవాచాశూరత్వమునుజూచి యిచ్చట భయఁపడు వారెవరును
లేరు. మర్యాదగా విరమింపుము.

సోమ — నీయంతము కనుఁగొననిచే విరమించువాఁడీ సోముడుకాఁడు.
టక్కరిమాటలతోఁ దప్పించుకొని పోవలయునని ప్రయత్నించు
చుంటివి కాబోలు నట్టి ప్రయత్నములు నోయొద్దసాగవు.

భుజం — మూఢుడవగుటచే నట్లచుకొనుచుంటివి. నేను స్పష్టముగాఁ
జెప్పెదను వినుము.

ఉ. నీదగుసోదరీమణికి నెయ్యమునూపెడు బావనైన నా
మీద ననూయఁజూపుటదీ మేలటరా పదిచుండిలోన దా
యాదులు నవ్విపోదురనియైనను గుట్టునఁజంచుకోక నీ
గాదిలిచ్చెల్లి గేలివడఁగా నిటురట్టొనరింతువే ఖలా!

సోమ—ఓరివాఁచాటా! అంతరిపురజనవిటా!

ఆ॥ వె॥ ఆఁడుదానిపోల్కి నంతరంగములోన
నడరుపుట్టుచుండ వడఁచిపెట్టి
పైకిబీరములను బల్కనేటికిమూఖన్
నోదుమూయుమింక నుడువులేల?

భుజం—అరే! మూఢాగ్రేసరచక్రవర్తి!

సీ॥ అనదయాజామాత నంగీకరించిన
నీతండ్రిమగలింపఁ చేతకాక
పెండ్లియాడినయట్టి పెండ్లాముసంతోష
పటపనిబావతోఁ బల్కలేక
మదనాతిఁ చేజాల మరిగి వేటొకభతఁ
జేరినచెల్లికిఁ జెప్పలేక
కులపుమర్యాదను నిలుపజాలనినీదు
చిత్తవృత్తికి బుద్ధిసెప్పలేక

తే॥ గీ॥ నిప్పుఁదొక్కిన కోతినాఁ గుప్పిగంతు
లిడుచు నన్నుదూరెడవేల హీనగుణుడ
కట్టపెట్టుము చాలు నీగుట్టుబయట
వేసికొనుచుంటి విదియెంత వెట్టితన మొ॥

సోమ—కుటిలహృదయా! నీ నీతికి జాలసంతసించితిని, నీవుచెప్పినదాని
కంటె సిగ్గువిడిచి నీవు మాటలారాదు చున్నందుకు నాకుసిగ్గుచు
న్నది.

చ॥ చదివితీ వేమిసాధకము సద్గుణముల్గలిగించు విద్య నీ
హృదయమునందుఁ బాపభయమింతయు లేనపు డెన్నియేనియున్

గుడిరిచి చెప్పఁజాలుదువు కోవిదునింబఁజెఁ జాలుఁజాలు నీ

వదనముజూచిన న్నరకశాధజనించునుసుమ్ము మర్మతీ॥

భుజం — ఓరీ ! ఆత్మస్తోత్ర సారాయణ ! కులకలంకా ! యంతనకు
నీ వెన్నిమాటలాడిన శాంతభావముతో నిన్ను మందలించుచుంటిని.
దానిని గుఱెఱుఁగఁజాలక యేమేమో ప్రేలుచుంటివి. ఇదేతుది
గాఁ జెప్పచున్నాఁడ నాలకింపుము.

తే॥ గీ॥ ఒక్కగుద్దుకు నెత్తురు గ్రక్కునట్లు
ముక్కుమీదను గుద్దెద మూఢ నోరు
మూసికొనిపోమ్ము ప్రాణముల్ పోవకుండ
బ్రతికియుండినఁ జాలును పరువదేల?

సోమ — అవునుఁడే త్రగొడ్డున కఱపులచేటను సామెతవిన్నదేకదా

తే॥ గీ॥ తొమ్ముప్పయ్యలుసేసి హారమ్ముగా ధ
రింతుమోరక ! యేలసామంతమిఁకను
వంటయిల్పొచ్చు కుండేటిపగిదియైతి
వేల బీరమ్ము నీరమ్ము పాలుసేతు॥

(ఇద్దఱు రాజభటులతో వణిక్పతి ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వణి — (కుమారునితో) నిర్భాగ్యుఁడా ! నీకీవాగ్వ్యయమేలరా ? అరు
గో ! న్యాయమునుపరిపాలించు దాతలు వచ్చియున్నారు. అంత
యును వారే విచారించుకొందురు. నీవూరకుండుము. (వస్తువుల
ను గొన్నిటిని భుజంగరావుమీద రహస్యముగాఁ బడవైచి భటుల
తో) అయ్యా ! అంతయు మీరేచూచుచుంటిరిగదా ! నాకుమా
తెఱ యంతరిపురమున నిద్రించుచుండఁగా గృహంబుసొచ్చి నగల
ను దొంగిలించి పైఁగా నాకుఱ్ఱవానితో నెట్లు పోట్లాడుచున్నాఁడో
తమరేవిచారింపుఁడు.

భటు — (భుజంగరావు చేయిబట్టుకొని) రక్షకభటుస్థానమునకు రమ్ము
(అనిలాగికొని పోవుచున్నారు.) (నిష్క్రమింతురు.)

సోమ — తండ్రి ! ఈభటులకేమయిన నాశపెట్టితివా?

వణి— ఈ వ్యాజ్యమును మనపక్షము నేయించినచో మాటపడిపోరులు
బహుమతి యిత్తునని వాగ్దత్తముచేసి సగమురూకలు ముందిచ్చితిని
సోమ — అంతటితో నొప్పుకొనిరా?

వణి— వారికింకను సాశయున్నది కాని కార్యంతమున మఱొకమా
టకూడ చెప్పి సంతోషపెట్టెదనంటిని.

సోమ— వాగ్దాతకల న్యాయవాదినేర్పఱచితిరా?

వణి— ఏర్పఱచితిని, మనభోజనానంతరము పోయి న్యాయవాదితో
మాటలాడి రావల యను పోదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(బంధనాలయమునఁ బ్రథమద్వితీయరత్నకభటావృత్తుడై భుజం
గరావు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

భుజం— (జనాంతికముగా.)

నీ॥ పదిమందిహితులతోఁ బాటుచుండెడినేను

నేరస్థులను గూడినెగడవలసె

నుద్యోగమునుజేసి యూరిపెద్దలతోడఁ

రుగునాకీవాత దెచ్చెనజుఁడు

(చాసాదములమీదఁ బండుచుండెడినేను

బంధనాలయమందుఁ గుంఠవలసె

నిష్టాన్నములదిరిచు నెలమినుండెడినేను

మితభోజనముచేత మెలఁగవలసె॥

తే॥ గీ॥ నకటకాలంబు విపరీతమైనయపుడు

రాజుబంబును బంబులేరాజులౌట

కలుగుమనయత్నములచేతఁ గాదుబ్రహ్మ

వ్రాలుదప్పించుకొనుట యెవ్వారివశము॥

కేవలము విధి ప్రేరితమని మాత్రమెట్లు నిశ్చయింపఁగలము విధి
వ్రాలుకూడఁదొలి జన్మమునందొనరించిన కర్మము ననుసరించియుండు
ను అట్లు కాకున్నయెడల.

సీ॥ ఏ నేడయా కాంత యే కాంతమునన్నుఁ

దన సెజ్జఁ జేర్పఁగా దలఁచుటేడ
తలఁచెఁబోయినాటఁ దన చెల్లిక తైత్
సిగ్గేదివెంటనే చెప్పుటేడ
చెప్పెఁబోచెలియుంచుఁ జెప్పినంత నెయామె
తన స్నేహితకునన్నుఁ దార్చుటేడ
తార్చెఁబోయంతమాత్రన నేను నాసఖి
గృహమందుఁ జేరి రాగిల్లుటేడ॥

తే॥ గీ॥ రాగి మొందిన నేమా యె రమణితోడ
నప్పుడప్పుడు కలియక యెప్పుడచటఁ
గాలమునుబుచ్చ నేలనా కర్మవశము
చేతఁగాకున్న నీలాటి సేగియున్నె॥

ఒక్కసారి నామనోహరిణి యిచ్చటికివచ్చి నాతోముచ్చటించె
దనని యాపెచే ద్రవ్యసహాయమును బొందిన రాజభటునితో నాకు
రాత్రికడఁ గబురంపియున్నదికదా! ఆపెతోమాటలాడిన నామనోవ్యధ
యంతయుఁ దీరుటయేకాక ముందీవ్యాజ్యమునుగూర్చి జరుపువలసినవి
షయములుగూడఁ దెలియఁగలవు.

ఉ॥ ముద్దులగుమ్మతోననుఁగు ముచ్చటలాడినఁ దాపమారెడున్
సుద్దులువల్కఁగా నెవ్యధ సుంతయునుండక సౌఖ్యమబ్బెడున్
ముద్దుఁగొనంగఁ కష్టములుబోవును గౌఁగిఁట జేర్చినన్ మహా
పద్దశవీడిపోయెడినె బాసీకఁ జింతల నేలయియ్యెడన్॥

(తిరిగిచూచి) గల్లుగల్లుమను నందెలచప్పుడు వినవచ్చుచున్నది
తప్పక నాయారవప్రాణము వచ్చుచుండవలయు. (తొంగిచూచి) నిజ
మే ఆపెయే వచ్చుచున్నది.

సీతా—(ప్రవేశించి విచారముతో)

తే॥ గీ॥ భర్మమందిరమందు నాప్రక్కమీఁద
నన్నుమదన కేళినిఁ దేల్చి యున్నభువిని

బంధనాలయమునఁ జూడవలసెనేడు

కటకటా! విధిదాటఁగాఁ గలరెజనులు॥

ఇచ్చటికివచ్చి పాశేశునియవస్థను గన్నులారాఁ జూచినపిమ్మట నంతకుముందున్న మనోధీరతపోయి విచారముగ్నమగుచున్నది. నన్ను గూర్చికదా యీసుకుమారున కిట్టికష్టము సంభవించినది. మించినదా నికేమిచేయఁగలము. నాయుష్ట దేవతయగు నాహైమవతినిఁ బార్థింఁచెద నుగాక.

సీ॥ హేమదుర్గానాదు కామసుందరుదప్పు

బాటఁదోలిననీకుఁ జీరలిత్తు

గిరిరాజతనయ నావరునికష్టముగట్టు

నెక్కించుమా నీకు మోక్కులిడుదు

కామారినాపాఁగకాంతు నాపత్యము

ద్రముఁదాటజేసిన రవికెలిత్తు

గౌరినాదయితునికిలతఁ దీర్చుమునీకుఁ

బొడికుంకుమనుదెచ్చి పూజసేతు!

తే॥ గీ॥ అంబనావణాంతకానికి నడరుబాపు

మఖిలఫలములుదెచ్చి నీకర్పణంబు

సేతునాకుసంతోషంబు సేయుమంబ

సకలగుణపుష్పరోలంబ శైలజాంబ॥

ప్రథ—ఓయి! కడచినరాత్రిమనకుఁ దెల్పినప్రకారము సీతమ్మగారు

వచ్చియున్నారు మనముకొంచెమావలికిఁ బోవుదమురమ్ము.

ద్వితీ—అవునురా మనకు జాలడబ్బుకూడ నిచ్చియున్నది. అటులనేబో

వుదము. (నిష్క్రమింతురు.)

సీతా—(భుజంగరావును సమీపించి నిచారముతో.)

మలయమారుతరాగము-ఆటతాళము.

(సంభాషణము.)

అకటనీకీవికటమగుస్థితి । నమరఁజేసెనుగమలగర్భుఁడు

వికలమగునీహృదయమందున వెరపుఁగాంచకుమెడలుగన్వము॥
 భుజం—చెలియనీముఖచంద్రబింబము తొలఁగఁజేసెను నాదుకన్వము
 లలితమగునీమాటలనువిన! గ్లాని లేశములేకపోయెను॥ చెలి॥

సీతా—నాధనీకొకన్యాయ్యవాదిని నమరగూర్చితిధనమునిచ్చితి
 నాధనంబునుగొంచునాతఁడు నాకు వాగ్దానంబొసంగెను॥ నాధ॥

భుజం—ఏమివాగ్దానమును నాతండ్రిచ్చెనో యది తెల్పవేసఖ
 నామనోహరివ్యాజ్యవిషయ మదేమియగునని కబురుపంపెనె॥ ఏ॥

సీతా—కల్లతెఱఁగునుఁ బన్నియుండిన కారణంబున మనమగెల్తుము
 ఎల్లిజరుగువిచారణంబునఁ దెల్లమానని చెప్పిపంపెను॥ క ॥

భుజం—సాక్షులెవ్వరటంచునడిగిన సకియయేమని తెలిపియుంటివి
 కక్షదారులపన్నుగడ వ్యక్తంబుగాదని నేనెఱుంగుదు॥ సా ॥

సీతా—నేనొకర్తును జెలులొకీద్రఱు నిజము సెప్పట కొప్పుకొంటిమి
 కానితండ్రికి నెడముకాఁగల కాలమిప్పటి కరుగుదెంచెను॥ నే॥

భుజం—లోకనిందకుఁ బాత్రురాలవు కాకయుండుము నాదుకర్మము
 నాకుఁదప్పదు గాననేనది న్యాయ్యవిధినను భవమునొందెద॥ లో॥

సీతా—లోకనిందయుఁ బ్రాణహానియు లోనుగాఁగల వానినెన్నఁడు
 సాకుఁగొనుచు మనోహరాంగునిఁ జాలకన్వముపాలుసేతునె॥ లో॥

భుజం—స్నేహలక్షణమన్ననీదియె చెలియనేటికిఁ దెలిసికొంటిని

రాహుముక్తశశాంకవదన పరామృశించితివెంతయహాము॥ నే

సీతా—(తిరిగిచూచి) నాయకా ! ఎవ్వరో యొక రాజస్థానాధికారియి
 టువచ్చు చున్నట్లున్నది. నేనిచ్చటనుండుటంత యుచితము కాదు.
 నేను బోయివత్తునా?

భుజం—అవును నిజమే నీవీకఁబొమ్ము వీలయినప్పుడెల్ల నీముఖదర్శన
 భాగ్యము నాపై వెదజల్లుచుండుము

సీతా—చిత్తమల్లెయొనరింతును

(నిష్క్రమించుచున్నది)

భుజం—(జనాంతికముగా)

ఉ॥ వచ్చినవాడువచ్చె నికఁబంకజనేతని ను బాయకుందునా
కచ్చపలాక్షి యెంతయు సహాయము సేయుదునంచుఁ జెప్పెనే
నిచ్చటఁగుందనేల యిదియెట్లుచు గల్పితనేరమాటచే
జెచ్చెరఁగొట్టివేయుదురు చేడెనుగూడెదఁ జింతవీడెద॥

భ్రాంతియేకాని భావికాలము నెవరుచింతఁయింపఁగలరు?

తే॥ గీ॥ ఎట్టికాలంబునకు నెద్దియేవిధాన
జరుగవలెనో యది సతంబు జరుగుఁగాని
మనుజు లనుకొన్నయటు లేదియునునొకప్పు
డేనిఁ గాఁజాల దవనినెడేనిఁగాని॥

ప్రధ — (ప్రవేశించి) భుజంగరావుగారు మీ వ్యాజ్య విచారణదినము
నేడే. తమరిని “న్యాయస్థానమునకుఁ గొనిర”మ్మని ప్రభువుగారి
యుత్తరువైనది (తాళముతీయుట నభినయించి యతనిని భటుఁడు
వెంటఁగొనిపోవుచున్నాఁడు.) (నిష్క్రమింతురు)

— గద్య —

ఇతి త్రిమతాగ్రాశినాధుని వీరమల్లయారాధ్య
విరచిత సీతామనోహరనాట
కంబునదృతీయాంకము.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

సీతామనోహరము.

చతుర్థాంకము.

న్యాయస్థానము.

(రాజును, డంబాచారి ఉత్తమరావనున్యాయవాదులు
ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజు — సేవకా ! వణిక్పతిని భుజంగరావును విలువుము.

సేవ — చిత్తము, (మూడుసార్లు విలుచును.)

వణి — (ప్రవేశించి) దణ్ణములండి

రాజు — ప్రమాణము చేయించవోయ్.

సేవ — దేవునియెదుట ప్రమాణముచేసి అంతయు నిజముచెప్పెదను. అ
బద్ధమేమియును జెప్పను. (అని వణిక్పతిచే ననివించును.)

రాజు — నీపేరేమి ?

వణి — అయ్యా వణిక్పతండి.

రాజు — నీతండ్రిపేరేమి ?

వణి — పేరినెట్టి.

రాజు — నీవ్యాజ్యమేమిటి ?

వణి — అయ్యా ! యీ శుశ్రీ బుధవారమునాడు రాత్రి 12 గంటల
వేళ భుజంగరావు నాగృహములో దొంగతనమునకై ప్రవేశించి
మేనుండరమును గాఢముగా నిద్రించుచుండఁగా పూర్ణాభరణ
భూషితయైన నాకుమార్తెయగు సీతారత్నము మెడలోని బంగరు
కంటెయుఁ గాసులపేరు సంగ్రహించుకొని పారిపోవుచుండఁగా
మాకుఁజ్ఞుది మెలుకువగాంచి కేకలుపెట్టినది. అప్పుడు నాకుమారుఁ

డగు సోమయ్య నిద్రలోఁ ద్రుల్లిపడి లేచి వానినిఁ బట్టుకొనెను. నేను రక్షకభటాలయమునకేగి యచ్చటి యధిపతితోఁ జెప్పితిని వారిద్దరుభటులను నావెంటబంపినపుడా భటులు నాగృహమందు నాకుమారునితో వివదించుచున్న భుజంగరావును బట్టుకొని యత నియొద్దనున్న నగలతోఁ దమవెంటఁ గొనిపోయి కొట్టులోనుంచిరి. న్యాయప్రభువులరగు తమరు విమర్శించి దోషియగు భుజంగరావు నుశిక్షించి నాసొత్తును నాకిప్పించఁగోరెదను.

ఉత్త—భుజంగరావు మీ యింటిలోఁ బ్రవేశించునప్పుడు చూచి యుంటినా?

వణి—లేదు.

ఉ—నగలను నీకుమార్తె మెడలోనుండి తీసుకొనుచుండఁగా నామె కాని నీవుకాని మఱియెవ్వరుకాని చూచి యుండిరా.

వణి—నేను చూడలేదు నాకుమాత్రే చూచి కేకలుపెట్టినది.

రాజు—నీకుసాక్షులెవరు

వణి—సీతారత్నము, సోమయ్య, రంగినెట్టి.

రాజు—సేవకా! సీతారత్నమును విలుపుము.

సేవ—(ముమ్మారు కేకలిడి సీతారత్నమును విలిచి వెంట గొనివచ్చి ప్రమాణము చేయించును.)

రాజు—నీపేరేమి?

సీతా—సీతారత్నము

రాజు—నీభతఁపేరేమి?

సీతా—భుజంగ, రామస్వామి.

రాజు—భుజంగ రామస్వామియా?

సీతా—కాదు రామస్వామి.

రాజు—అటులనా? సరే! మంచిది. నీవు భుజంగరావునెఱుగుదువా?

సీతా—ఎఱుగుదును.

రాజు—అతఁడు మీయింటికిఁ దొంగతనమునకై ప్రవేశించినాఁడా?

సీతా—లేదు.

రాజు—నీమెడనుండి నగలుతీసుకొనుచుండఁగాఁ గేకలుబెట్టితివా?

సీతా—లేదు.

డంబా—నీవివాహసమయమందు నీకేమేమి నగలుపెట్టినారు?

సీతా—కంఠి, కానులు, వడ్డాణము, పోచీలు, కాళ్ళజతలు, చేతిజతలు, నిచ్చినారు. మఱికొంతరొక్కమిచ్చినారు.

డంబా—అవియన్నియు నిప్పుడు నీకడనున్నవా?

సీతా—కంఠి, కానులు, రొక్కము నాయొద్దలేవు.

డంబా—ఏమయినవి?

సీతా—రొక్కము నాకియ్యలేదు కంఠి, కానులు మాతండిగారుతీసుకున్నారు.

డంబా—ఎప్పుడు.

సీతా—వారముదినములయినది.

డంబా—భుజంగరావు దొంగతనము చేసినాడని చెప్పుటకు భయమగుచున్నదా?

సీతా—భయమేయగుచున్నది.

డంబా—(కూర్చుండును)

రాజు—ఏమయ్యా! ఉత్తమరావుగారు నేరస్థునిపక్షమున మీరేమైన నడుగుదురా?

ఉత్త—చిత్తము. (సాక్షితో) మీనాయనగారు నీకంఠియు, కానుల నెందుకుఁ దీసికొనిరి?

సీతా—నాకుఁ దెలియదు.

ఉ—భుంగరావు దొంగతనముచేయ వచ్చినాడనుటకు భయమగుచున్నదంటివే అదేల?

సీతా—అన్యతమగుటవలన

ఉ—నీవు రామస్వామిని వివాహమాడుట కంగీకరించితివా?

సీతా—లేదు.

ఉ—అట్టిచో వివాహమెట్లయినది?

నీతా—నాతండ్రిగారు బలవంతముగఁ చేసినారు.

ఉ—నీతల్లియు సోదరుఁడు నొప్పుకొనిరా?

నీతా—లేదు

ఉ—చాలునింకఁబొమ్ము

రాజు—సేవకా సోమయ్యనుపిలిచి ప్రమాణము సేయించుము

సేవ—చిత్తము. (ముమ్మారుపిలిచి సోమయ్యచేఁ బ్రమాణముసేయించును.)

రాజు—నీపేరేమి?

సోమ—సోమయ్య.

రాజు—నీతండ్రియెవరు ?

సోమ—వణిక్పతి.

రాజు—నీవయస్సెంత ?

సోమ—25 ఏండ్లు.

రాజు—డంబాచారిగారు ! అడగండి?

డంబా—భుజంగరావు నెఱుఁగుదువా?

సోమ—ఎఱుగుదును

డంబా—నీతండ్రి యితనిపైఁదెచ్చిన వ్యాజ్యమునుగూర్చి నీకేమి తెలియును.

సోమ—ఇతఁడు గృహబుధవారమునాడు రాత్రివేళ మాయంటిలోఁ జొరబడి నాచెలియలిమెడలోని కంఠియుఁ గాసులపేరును దీనుకొని పోవుచుండఁగా నేనుపట్టుకొని మాతండ్రిని పిలిచితిని ఆయనరాజ భటులను పిలుచుకొనివచ్చి వారికే భుజంగరావు నొప్పగించి యీ వ్యాజ్యము తెచ్చినాడు.

డంబా—(కూర్చుండును)

రాజు—ఉత్తమరావుగారు కానియ్యండి.

ఉ—నగలను నీచెల్లెలిమెడలోనుండి తీసికొనుచుండగా నీవుచూచితివా

సోమ—లేదు. తీసికొని పాటిపోవుచుండగాఁ జూచితిని.

ఉ—నీకును భుజంగరావునకును విరోధమున్నదా?

సోమ—ఉన్నది.

ఉ—ఎందువలన?

సోమ—ఊరకయే.

ఉ—ఎవరెవరికి?

సోమ—నాకును నాతలిదండ్రులకును వతనియెడల విరోధమే.

ఉ—నీచెలియలిని రామస్వామికిచ్చుటకు నీవిష్టపడియుంటివా?

సోమ—లేదు.

ఉ—అతనినిఁ జేసికొనుటకామె యిష్టపడినదా?

సోమ—లేదు.

ఉ—చాలునికబొమ్ము.

రాజు—సేవకా! రంగినెట్టినిఁబిలిచి ప్రమాణము సేయింపుము

సేవ—చిత్తము. (అట్లుసేయును)

రాజు—నీపేరేమి?

రంగి—నాపేరు రంగినెట్టి.

రాజు—నీతండ్రిపేరేమి?

రంగి—అబద్ధాలు.

రాజు—నీకెన్నియేండ్లు.

రంగి—నలుబది సంవత్సరములు.

రాజు—డంబాచారిగారు! ప్రిశ్నింపుడు.

డంబా—నేరస్థుని యెఱుఁగుదువా?

రంగి—ఎఱుఁగుదును.

డంబా—ఎంతకాలమునుండి యెఱుఁగుదువు?

రంగి—చిన్నప్పటినుండి ఎఱుఁగుదును.

డంబా—ఎట్లెఱుఁగుదువు.

రంగి—అయ్యో! ఒక్కరివారమేకా.

డంబా—ఇతసిగుణమెటువంటిది.

రంగి—వాఁడు మంచివాఁడేకాని చిన్నప్పటినుండి గూఁ బొగరుమోతులును, పోకిరిసహవాసము కలవాడును.

డంబా—వారముదినములక్రిందిట నితఁడేమిచేసినాఁడో నీకు తెలుసునా?

రంగి—చూవణిక్పటిగారియింట్లో నగలెత్తుకొనిపోయినాడని అన్నాడు. కాని నాకళ్ళతో నేనుచూడలేదు. పాపపుకూటలెక్కడ చెప్పుదును.

డంబా—ఎత్తుకొనిపోయిన దెవరనియన్నాడు?

రంగి—భుజంగరావనియే అన్నాడు.

డంబా—(కూర్చుండును.)

ఉత్త—(లేచి) భుజంగరావని యెవరన్నాడు?

రంగి—అందఱునన్నాడు.

ఉ—అందఱునఁగా నెవరు?

రంగి—వణిక్పటివారందఱు నన్నాడు.

ఉ—వణిక్పటి యింటివిశేషముఁ లింకేమయినా నీకుఁ తెలుసునా?

రంగి—అ. అ. అ. అబ్బే. రామ రామ. మనవంటివారను కోడగనివి యొందుకులెండి పాపము పుణ్యము భగవంతుఁడికి తెలియవలెను.

రాజు—నవ్వకూడదు తెలిసిన విషయంతయుఁ జెప్పుము. లేకున్ననిన్ను శిక్షించెదను.

రంగి—(భయముతో) చిత్తము. చిత్తము

ఉ—తెలుసునా? తెలియదా?

రంగి—అంటారుకాని నాకు తెలియదు.

ఉ—ఏమనియంటాడు?

రంగి—అపిల్లకు వీడికి సంబంధమున్నదని.

ఉ—చాలునుబొమ్మ (హర్షుండును)

డంబా—(లేచి) నాయ్యాధిపా ! ఈదొంగతనము జరిగినసమయమునడులేయియి యున్నది అట్టిపనికి చాత్యము కరివిగా దొరికి

ట యసంభవము మూడవసాక్షియగు రంగిసెట్టి చెప్పినదానిని బట్టియు నేరస్తుని ముఖవై ఖరినిట్టియు నితఁడీ దొంగతనమును చేసియుండెననుట కెంతమాత్రమును సందేహము కనుపించదు. రక్షకభటులు వణిక్పతియింటిలో భుజంగరావును బట్టుకొనినపుడు చోర్యధన మతనియొద్దనే యున్నట్లు వారు తమ న్యాయస్థానమునకుఁ బరిపినకాగితమునుబట్టి స్పష్టముగా నమ్మదగియున్నది. ఇతఁడు చూస్తేనేకపర్యాయము లిట్టి వ్యాజ్యములలో న్యాయస్థానమున కెక్కి యున్నాఁడు. వీని దోషాన్యమునుబట్టి నిజముగా నెఱిగిన దానినిఁ గూడఁ బలకరముగాఁ రణముచేతః గొండలుసాక్షులను మేము నడులుకొని యుంటిమి. రుజువుకాకపోయినను న్యాయాధిపతుల స్వాభిప్రాయమునుబట్టి న్యాయాధిపతులు నేరస్తులను శిక్షింపవచ్చునని శాస్త్ర మొప్పుచున్నది. వీని నిప్పుడు శిక్షింపక విడిచినయెడల ననేకమంది జనలకుఁ గష్టములు సంభవించును. గావున జనసౌఖ్యార్థమై దుర్మార్గుఁడగు వీనిని శిక్షింపవలయునని నేరాపాదకుఁడు తమయొక్క ఘనమును గూర్చి మిక్కిలి ప్రాధికంచుచున్నాఁడు.

ఉత్త—(లేచి) న్యాయాధిపా! ఇది కేవలము కల్పిత వ్యాజ్యమైయున్నది. మొదటిసాక్షియొక్క వాఙ్మూలమునుబట్టి యీవిషయమును దేవరవారు విస్పష్టముగాఁ దెలిసికొని యుందురు. రెండవసాక్షి చెప్పినప్రకారము నేరాపాదకుని కుటుంబములోని వారందరికిని నేరస్తునియందు విరోధమున్నట్లు తెల్లమయినది. ఆ విరోధకారణ మతఁడు సిగ్గుచే జెప్పకపోయినను మూడవసాక్షి వాఙ్మూలముయొక్క చివరభాగమునుబట్టి విశదమగుచున్నది. అట్టి విరోధముచేత నీవ్యాజ్యమును గల్పించి యుండవలయునేకాని యిది యధాదళ హాగా జరిగియుండలేదు. రక్షకభటులలోని బంపఁబడినవిచారణాంశములను నమ్మఁగూడదని తగు హేతువులనుబట్టి దొరతనమువారు శాసించి యున్నారు. ఈ నేరము జరుగుచుండఁగా స్వయముగా

జూచినట్లొక సాక్షియుఁ జెప్పియుండలేదు. ఈనిష్ఫలమగు కల్లోలమునకు వణిక్పతియే కారకుఁడు. ఏమనఁ—ఈదువచ్చియున్న తనకొమాతేశననుకూల దాంపత్యము సంభవింపజేయుటయే. కాబట్టి న్యాయవిమర్శకులగు ప్రభువులు, నిదోకపియగు భుజంగరావుపై వణిక్పతి విరోధ భావముతోఁ దెచ్చిన యాకల్పిత నేరమును దగ్గించి పరువునకు నష్టమును గలుగజేసినందునకు వణిక్పతిని శిక్షించి యతనివలన భుజంగరావునకుఁ గొంతధనము నిష్పించవలయునని తమయొక్క ఘనతనుగూర్చి మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను.

రాజు — భుజంగరావు ! నీ పయిన కాబడిన యావ్యాజ్యమునకు నీవే మిసమాధానమును జెప్పుకొనియెదవు ?

భుజంగ—అయ్యా ! యీచెప్పెడి నేరమును నేనెన్నడును చేసి యుండలేదు. నాకేమియును దెలియదు. ఇది కేవలము కల్పితము. కంతయుఁ గానులును నాపైఁ బడవైచి రక్షకభటులను మంచినూటఁ జేసికొని నన్నిట్లు వణిక్పతి యగౌరవము చేసినాడు. ఆసాక్షుడు వణిక్పతియే తీసుకొనినట్లు మొదటి సాక్ష్యమువలన రుజువు కాబడినది. నేను నిదోకపిని, నన్ను రక్షింపవలయును. యింతకంటె నేను జెప్పుకొనునదేమియును లేదు.

రాజు—ఈవ్యాజ్యములోని సాక్షులవలన నేరమెంతమాత్రమును రుజువుచేయబడి యుండలేదు. మొదటిసాక్షి భతకపేరు చెప్పుటలోజరిగిన పొరబాటునుబట్టియు, రెండవసాక్షి నేరస్థనియందు దమకుటుంబములోఁ నందఱికిని నిష్కారణవైర మున్నదనుటను బట్టియు మూడవసాక్షి స్పష్టముగా నొప్పుకొనుటను బట్టియు వణిక్పతి కుమాతేశును భుజంగరావునకు సంబంధ మున్నదని స్పష్టముగా నమ్మదగియున్నది. ఆగుట్టును బయటఁ బెట్టుకొనినచో మర్యాదభంగమగుననియు తటస్థముగా నూరుకొనుటకు మనసొప్పుకయు

నీ నేరమును గల్పించినట్లు నాకు స్పష్టముగా కన్పడుచున్నది. దొంగ
తనపు నేరమందు భుజంగరావు నిదోషియని నమ్మితిమి. ఇకముం
దెన్నడును నిట్టికల్పిత నేరమును దేకుండుటకై నణిక్పతిని మంద
లించుచు వ్యాజ్యమును దగ్గించడమైనది.

(సభ్యులందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గ ద్య .

ఇతి శ్రీమత్కాశీనాథుని వీరమల్లయారాధ్య

విరచిత సీతామనోహరనాట

కంబునఁచతుర్థాంకము.

సంపాదన :

శుభముస్తు.

అవిఘ్నముస్తు

సీ తా మ నో హ ర ము.

ప ం చ మూ ం క ము.

(వణిక్పతియు, గుమారందను ప్రవేశించుచున్నారు)

సోమ—జనకా! రక్షకభటులకు సగముద్రవ్యము నిచ్చియుంటిమి. వారిందున మనకేమి సాయమును నేయలేదు. కావునఁ దక్కిన ధన మియ్యకుము.

వణి—అదికూడ నామదుసటి దినముననే తీసికొనినారు

సోమ—మనమనుకొన్న కార్యము ఫలించకపోగా నిష్కారణము యిటులుడబ్బుకాఁజేసినారే! దీనివలన మనకవమానము తప్పమలేమియుఁగలుగలేదు. మెదలక యూరకొనిన చక్కఁగానుండెడిది.

వణి—వారికిచ్చినది దండుగయేకాదు. ఏమన, వారికధికారమున్నంత వరకొక్క దినము కొట్టులో వేసినారుకదా? ఇంక పరాభవమా? అదిస్వయముగాఁ దెచ్చుకొనినదే. ఆ చండాలుపుముండ నెన్నఁడు సాత్యమునకు దెచ్చితిమో నాడే యవమానము వచ్చినది. చీ! దాని మొగమును జూడరాదు. నేనింటికిరాను ఎచ్చటికేనిఁబోయెదను.

(నడుచుచున్నాడు)

సోమ—(పట్టుకొని) ఎక్కడికేగెదడు. ఇంటికిరండు మాయమ్మగారితో జెప్పిపోవచ్చును. (అనిలాగికొనిపోవును) (నిష్క్రమింతుడు)

(వణిక్పతిగృహము.)

(వణిక్పతియు, గమలాంబికయు, గుమారందను ప్రవేశించుచున్నారు.)

కమ—నాథా! కావలయునని తెచ్చుకొనిన దానికిప్పుడు విచారపడిన నేమిలాభము. భూలోకమునఁ బుట్టినతరువాత సహజముగాఁ గలు

గుచుండెడు కష్టసుఖములు, ప్రితిష్టాప్రితిష్టలును మనుష్యజాతికిఁ గా కింకెవరికి సంభవించగలవు. శుద్ధమూఁఖమునహించి యాడపిల్లను న్యాయసభకు సాక్ష్యమునమిత్త మీడ్చుకొని పోయి యుంటిరి. ఆకుర్రనిర్భాగ్యురాలు, వ్యవహారములు తెలిసిన మగ వారివలె నసత్యములుపలికి నిర్వహించుకొనఁగలదా? న్యాయాధి పతులను జూచినతోడనే దానికి యొడలు కంపమెత్తినదట. ఆ భయోత్పాతముచేత నిజము వెలుపలఁ బెట్టినది. మీ రావిషయమున కభిమానపడి కుమారిక బుద్ధిపూర్వకముగా మీకెగ్గుగావించినదని తలంచి “యింటనుండ లేచిపోయెద” ననుట మంచిది కాదు. ఎచ్చటికిఁ బోయెదరు ? ఊరకుండుడు.

వణి—ఎచ్చటికిఁ బోయెదనా? పెద్ద యేటిలోనికి, చెప్పెదనువినుము.

సీ॥ కాశికాపురిఁ జేరి గంగానదీస్నాన

మునుజేసి నిశ్వేశ్వరుని భజించి

రామేశ్వరముబోయి రామసేతుస్నాన

మునుజేసి రామలింగని భజించి

శ్రీపర్వతమునకుఁ జేరి పాతాళగం

గనుమున్గి మల్లికార్జును భజించి

వరకాళహస్తీ సువణకముఖినిమున్గి

కాళహస్తీశునిఁ గనిభజించి

తే॥ గీ॥ ఎచ్చటేనియు వసియింతు నేమిఫలము

పరువువిడనాడినట్టి యాబ్రీతుకువలన

నిహములేకున్న స్వగళలోకై క సుఖము

గలుగుఁగావునఁ బోనిమ్ము కాంతనన్ను॥

కమ—సర్వమెఱిగినయట్టి మీకు మేము చెప్పెడిపాటివారము కాక పోయినను నామనవినిఁగూడ నించుకంటే యాలకింపుడు. సంసారభారకతలగు మీరే యట్లు తలంచినచో మీతోడిదియే లోకమనియెంచుకొలవలసిన నేనుమాత్ర మిచ్చటనేలయుండవలయును.

నేనునువచ్చెదను. నన్నుఁగూడఁ గొనిపోండు. మీకొమరులీ సంసారభారమును వహింతురు

శోమ. — ముక్కు పచ్చలారని కుఱ్ఱపిశాచముపై నఁ గోపము వహించి యిట్టి యనార్యకార్యమును నేయదలంచుట మీ కుచితముగాదు. ఆడుపిల్ల యుసూరనిన మనకుఁ జయమునుకాదు. ఇతరులెంత కఠినముననుకొన్నను తల్లిదండ్రులుచూత్రము గుటుక్కున దిగ్గ్రమింగి తనపుత్రికామణిని గడుపులోఁ బెట్టుకొనవలయును. లోకమున కెల్లమూఁఖుఁడయిన స్వకుక్షి పరాయణుఁడుడక్క తక్కురులుమీవలె నిట్లునేయరు.

శీ॥ అల్లునిమీదఁ గోపమున నంగలుసాచుచు నచ్చటచ్చట జెల్లని కోపతాపమున నిగ్గునుబోవిడి లేనిపోనివా కల్లులుబల్కుమూర్ఖువలెఁగాక మనంబునశాంతిఁగాంచిమీ పిల్లనుగడ్డులోననిడి ప్రేమనుజూపుట యుక్తమౌజుఁడీ॥

ఒక వేళ లోపమెయున్నచో.

తే॥ గీ॥ కుఱ్ఱదానినిఁబిలిపించి కోపగించి

బుద్ధిసెప్పకమీరిట్లు పోదుమంచు

వెడలనేటికినేఁబోయి విలిచితెత్తుఁ

దప్పనై చుముకొమిరె పైదయవహించి॥

వణి — (తనలో) ‘కడుపుఁజించుకొనినఁ గాల్గపయిఁబడు’ నన్నట్లునా కడుపునఁ బుట్టినపిల్లను రట్టుపెట్టుట నాకు నిజముగనే ధర్మముకాదు. కావునఁబిలిపించి మందలించెదనుగాక. (ప్రకాశముగా.)

తే॥ గీ॥ కులపుమర్యాదచుంజెడఁ గొట్టినట్టి

మూర్ఖురాలినిఁగొనిరమ్ము పొమ్ముతగుచి

వాల్లఁబెటెదనికెబుద్ధి వచ్చునేమొ

యిదియున్నకున్న నిలువెడలెదనునేను॥

శోమ — చిత్తము అటులనే నేతును. (నిష్క్రమించుచు పోదు.)

కమ — (భర్తతో) మీరనినట్లు దానియందు లోపమున్న మాటవా

స్తవమేయనుకొనుడు దానినిబయల్పఱచినలోపము మనకుఁగా
దా? పిల్లదానిని భయపెట్టక నెమ్మదిగా మందలింపుడు.
వణి—పిచ్చిదానా! నాకుమాత్రము మనస్సులో లేదనుకొంటివా యే
మే? నెమ్మదిగానే మందలింతునులెమ్ము. ఊరక కళ్ళబళ్ళబెదరిం
తునే కాని తిట్టునుననుకొంటివా కొట్టుదుననుకొంటివా?
నీతా—(ప్రవేశించి) తండ్రీ నమస్కారము నాకేమిసేలవు?
వణి—(తనలో) కొంచెము కోపభావమును సూపవలయును. (ప్ర)కా
శముగా.)

ఉ॥ ఓసియభాగ్యురాల! చలమూనికులంబునఁ జేటూతెచ్చితే
దోసఁపుఁగృత్యమునలిపి దుండుదుకింతయొనర్చితోర, ము
వ్వీసమునాదుతప్పునొక వీసమునీదగు తప్పితంబును
జేసియిటుల్ పరాభవము సేగిలభించెఁగతంబిఁకేటికి॥

తే॥ గీ॥ ఇంక నేనియుఁదగురీతి నింటికడను
మంచివర్తనమునఁ జరియించితేని
మేలుకాక యధాస్థితి మెలఁగితేని
నిన్ను వెడలింతు నెంచేని నేనుబోదు॥

నీతా—మీరంతగాఁ గినియుటకే నొనరించిన యుక్త్యమేమియును లే
దు. నేనింటనుండుటయే కష్టముగాఁదోచినచో నెచటికేనిబోయి
వీలయినబతికెదను. లేనిచో మడిసెదను. ఇంతభారము వహింపఁ
వలెకె ?

వణి—పరువుగలయింటఁబుట్టి వ్యభిచరించుట నుక్తమా? న్యాయస
బయందు దండినిబరాభవించుట యుచితమా? రెంటిలోనీది
నీకుచితమనితోచినది.

నీతా—పతితోఁగలియుట వ్యభిచారమునుగాదు. నిజమును బల్కుట
నిను పరాభవించుటయునుగాదు.

వణి—అగ్నిసాక్షిగ వివాహముఁ జేసికొన్న భర్తయందఁగా నెవ్వఁడో
త్రాప్పుడు నీకుభర్తయగునా? ఆహ! ఎంతయవివేకిముగానున్నది.

నీతా—అవును ఇందు విపరీతమేమున్నది. మనస్సాక్షిగ నేనువరించిన పురుషుడనాకు భర్తయగును గాని సాక్షిస్థములేనిదే దారముగ ట్టిన మఱియొకండెట్లు కాగలడు.

వణి—అయిన నీవేమనియెదవు.

నీతా—ఇంచేమియు దోసములేదనియెదను.

వణి—ప్రప్రథమస్వీకృతుడుండగా మఱియొకనిగూడుట తప్పేలకాదు?

నీతా—చెప్పెదనువినుము,

నీ॥ తొల్తవిఘ్నేశు చేదోయిజిక్కినలచ్చి
వై కుంతవాసుజే బట్టెనెట్లు
అజహితమును బెండ్లి యైన గాంధారియా
ధృతరాష్ట్రపాణిగ్రహించెనెట్లు
అర్కప్రసాదంబు నందినయాకుంతి
పాండురాజునుగూడి బరగెనెట్లు
మొదట స్వయంవరంబునఁ బార్థునకుఁదక్కి
దోపది యేవురిఁ దగిలెనెట్లు॥

తే॥ గీ॥ వారలందఱునుం బతివ్రతలటంచు
మూడులోకంబులనుగీర్తిఁ బొందలేదె
తెలిసి తెలియని యూహఁబుం శృలియటంచు
బలుకఁ జెల్లునె నీయట్టివారలకట॥

చ॥ పడఁతికి మానసంబెవరి పైఁబ్రసరించునొ తొల్తనట్టి యా
తఁడు ధవుడొనుగాక తలిదండ్రుల ప్రేరణచేతఁగన్యకున్
మెడకొకతాడుగట్టి బలిమిన్ గులకాంతయటన్నఁ జెల్లునే
వెడఁగుఁదనంబుగాక నయవేదులకీగతి బుద్ధిపుట్టునే॥

తే॥ గీ॥ నేవరించునల్ల భుజంగ రావునాకు
భర్తయగఁగానిఁ యాదేబెభర్తకాఁడు
హితమయేనియునన్నుంచు డింటలేద
యేనిపోయెదనింకెటకేనియేను॥

(నిష్క్ర.)

వణి—(తనలో) చాలునికేబుద్ధివచ్చినది. నాకుమాత్రమేకాక లోములోని తల్లిదండ్రులందఱికిని మంచినడత నేర్పినది ఉదాహరణార్థముగా జెప్పుచున్నప్పుడెవ్వరు కాదనఁగలరు ఇంతకునీయదువాండ్రుకు విద్యాబలము హెచ్చినకొలఁదని నిట్టిమందమాతుల పుట్టుచున్నవి (భార్యతోఁ ప్రకాశముగా)

చ॥ తెలివియొకింత లేక నుదతీమణి కిష్టములేనివానిఁ బెండ్లి యొనరించినందుకుఁ గడిందివిచారము సంభవించె నెందులకీక లేసిపోనిపని? తోయజనేత్ర! కుటుంబభారముఁ దొలఁగి వనాంతరంబున ననూన తపంబొనరించుటొప్పును॥

కమ—అవును, మనకీ సంసారసంబంధము విడచుటయే యుచితము. నాకునుదోఁచెడిని

చ॥ వనమున కేగనేల యొకపంచను గూర్చుని రామ రామ యంచుకొని కాలముగడపి యాకసిగందుల చేతిమీఁదుగాఁ దనువుల దాటవేసి నుఖదంబగు నిజరహోక సౌఖ్యముల్ గనుటుచితంబు, నాథ! ననుఁగాదన కిష్టమొసంగఁ గాదగు॥

వణి—అటులనేకానిమ్ము

మత్తకోకిల॥ భూతలంబునఁ దల్లిదండ్రులు పుత్రికాహితుఁడౌవరున్ జేతనౌవిధిఁ గూర్చుటొప్పును శ్రేయముల్ గనుబుద్ధితో నీతలోదరి యట్టులేరును నెప్పుడుగ నగుండఁగన్ జాతకంబిడు గాతమీశుఁడు సత్కృపాహితవృత్తితో॥

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇతి శ్రీమత్కాశీనాథుని వీరమల్లమారాధ్య
విరచిత సీతామనోహరప్రహస
నంబునఁ బంచమాంకము